

3

בעונותינו הרבים בלא פגנה ומצוי להסתפק, בכדי שינצל מברכה לבטלה (סימן קי"ד):

י ברכה ג' נקראת "קדשתה", שהיא "אתה קדוש", וחותם "האל הקדוש". ואם טעה וסיים "המלך הקדוש", אין צריך לחזור, (א"ה בשם כ"ג סוף סימן ק"ח). ובעשרת ימי תשובה, מסיים "המלך הקדוש". ואם טעה וסיים "האל הקדוש", אם נזכר בתוך כדי דבור ואמר "המלך הקדוש", יצא, ואם לאו, צריך לחזור לראש התפלה. והוא הדין אם מספק אם אמר, צריך לחזור לראש. ואין שיהי פאן תקנה הנזכרת לעיל, שיאמר צ' פעמים, כי איך יאמר הברכה (תקפ"ב). והגאון מוהר"ר אבלי פסוועליר נ"י אמר פאן דין מקדש: "שאם טעה בליל ראש השנה ולא אמר "המלך הקדוש", אינו צריך לחזור, פדין טעה ולא הזכיר "עלה ויבא" בליל ראש חודש, שאינו צריך לחזור, מתמת שאין מקדשין את החודש בלילה, אם פן גם בליל ראש השנה הדין פן, שאין צריך לחזור". עד פאן לשון הגאון הנ"ל: L

יא ברכה ד', "אתה חונן", ובמוצאי שבת ניום טוב אומרים פה "אתה חוננתנו", ואם טעה ושכח וסיים הברכה, אף על גב דלא התחיל עדין ברכה שלאחרונה, אינו צריך לחזור. (רצ"ד):

יב ברכה ט' היא ברכת השנים, דהינו: "ברך עלינו", וצריך להזכיר פה בימות הגשמים "נתן טל ומטר לברכה", ומתחילין בתפלת ערבית של יום ס' שאחר תקופת תשרי, ניום התקופה הוא בכלל ס' יום, ובדיעבד, הינו: אם התפלל ושכח "טל ומטר", מונין מעת לעת (פרייחדש). ולפי זה, פנין דאין תקופת תשרי נופלת אלא פג' שעות או בט' שעות בלילה או ביום, לעולם אין צריך לחזור בתפלת מעריב הראשונה, פנין שעדין לא נשלם ס' יום מעת לעת. וכן אם התקופה נופלת ביום, אין צריך לחזור, אפלו בתפלת שחרית להתפלל קדם ג' שעות ביום, וכשנפלת בט' שעות ביום ומתפלל מנחה קדם ט' שעות, גם פן אין צריך לחזור, ופוסקין לומר ביום טוב של פסח (קי"ז):

יג אם לא אמר "נתן טל ומטר", אם נזכר קדם שהתחיל ברכה שאחריה, שהיא "תקע בשופר", אומר "נתן טל ומטר" ואחר כך "תקע בשופר", ואם פכר התחיל "תקע" ונזכר קדם "שומע תפלה", אין צריך לחזור, אלא שואל ב"שמע קולנו", שהיא ברכת "שומע תפלה". ואם סיים גם "שומע תפלה" ולא התחיל "רצה", אומר "נתן טל ומטר" ואחר כך "רצה". ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל "רצה", אם לא עקר רגליו, חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו, חוזר לראש. שכח "טל ומטר" ונזכר קדם "שומע תפלה" בענין שאומרה ב"שומע תפלה", אם מתענה, יקדים לומר "טל ומטר", ואחר כך "ענגנו", דזה חמור טפי, שהרי אם שכח "טל ומטר" חוזר, מה שאין פן ב"ענגנו" (שם):

יד טעה בימיו מתחלת "ברכת וכו' וסיים הברכה חקירך", פדין שלו פכר סיים פל הבן צריך לחזור רק:

[א] בימות החמה דיבור מ גיל דלכתחלה היה ל דבסי קי"ז סעיף ג' מחזירין אותו, היינו ד באמצע תפלה קודם השנים, דלא גרע מד וראיה לזה בסי קי"ד בימות החמה שחוזר חזר לראש התפלה, נחשבות כאחת, וא"כ אמרינן בירושלמי הכי דנקרא מצלי מיקל ו מתקן בכך. ואף דהמו ח"ל, ונראה לרבי ד דגוערין בו ומחזין ש מחזירין לראש הברכה עכ"ל, לא קי"ל כוותי במה שחזר ועקר דב נזכר תוך הברכה מה קודם שעקר את רגלי לא נחשבות כאחת, הגשמים אם נזכר קודו הינו בשאלה: ומצינו לענין מדינה שצריכה. ושאל דאין מחזירין מחזירין בסי קי"ד פי לראש הברכה, ובדיעב דבור, דהא קי"ל בכל כרכב הר"ף פרק שנ וב"ב קכ"ט; חזן ממנו שם ברשב"ם דכתב: לדעתו דאיך נוציא ל קבלה קדושין מאחר בגירושין להיפך, וצ"י הדין, כההוא דרכב על ואין לך שעה צריכה אפקעינהו רבנן לקדו

יזא מאז ז"ל. מכוון
מאז ומתמיד

4

קצ ליקוטי נסכא

סימן יח

ברין שכה לומר המלך הקדוש בליל א' דר"ה
חיי אדם כלל כ"ד סימן י'. ובעש"ה נכסיו כמלך
הקדוש, ואם טעה וסיוס כאל הקדוש, אם נזכר
בהון כדי דיבור ואמר כמלך הקדוש ילא, ואם לאו לריך

76

דרבי אבא

סימן יח

לחזור לראש התפילה כו. והגאון מהור"ר אבלי
פאסוועליר נ"י אמר כן דין מהודש שאם טעה כליל
ר"ה ולא חזר כמלך הקדוש אין לריך לחזור כדין טעה
ולא הזכיר ועלכ ויצא כליל ר"ה שאינו לריך לחזור ממחמת
שאין מקדשין את החודש כליל, אי"כ גם כליל ר"ה הדין
כן שאין לריך לחזור, ע"כ לשונו (א). L

באר בשדה

הבבלי והירושלמי, ומיישב שם הוכחת הגר"א מהגמ' תענית ה"ל,
עיי"ש. אבל כאמור ממה שנקט הגר"א בסי' תקנ"ב דסעודה
המפסקת היא כאנינות, ות"ב הוא דין אבילות, ש"מ דלא ס"ל
להגר"א כן, דאי"כ נמצא שסתר דבריו מסי' תקנ"ב לסי' תקנ"ט.
אבל לדרכנו נראה דהתם נקט רק להחמיר כהירושלמי לישב ע"א
קרקע כל היום, אע"פ דלהלכה ס"ל כהבבלי, וגם כאמור בהכרח
ס"ל כהבבלי, שהרי מנהגינו לומר, "נחם", אלא שעל הרי"ף
צ"ע, שבסופ"ד דתענית הביא הירושלמי בטעמא דרבנן דעשאוהו
כמתו מוטל לפניו, ומ"מ גריס לומר, "נחם", ולהאמור הוא תרתי
דסתרי. וצ"ל דהרי"ף יפרש הפלוגתא בירושלמי לענין סעודה
המפסקת וכמשי"כ הגר"א, ובט"ב הוא רק אבילות, וע"כ שפיר
אומרים נחם.

ולפי דברינו דהבבלי אינו סובר כלל דת"ב גופיה הוי כמתו
מוטל לפניו, והכל נאמר רק על ערב ת"ב, הדר צריך לישב
מדוע אין אומרים נחם רק במנחה, ולא בשאר התפילות, שהרי
לדברינו שוב אין לומר כהב"ח דעד המנחה הוי כאנינות דכאמור
אין כן שיטת הבבלי, וצ"ל כמשי"כ הבי"ב בסי' תקנ"ו משום
דלעת ערב הציתו האש במקדש, וע"כ מתפללים אז על שפלות
ירושלים, עיי"ש.

ובביאור הגר"א סי' תקנ"ה ס"א נראה להפך, שכתב הטעם
שבזה היתה טובה לישראל, וכדאיתא קידושין דף ל"א ע"ב
ועיי"ש בחו"ס, דשפך חמתו על העצים והאבנים, וזו העת לזכרון
נחמה. ועיי"ש בדמשק אליעזר. וכי"ב ראית בהגהות ה"ב
פרענקיל סי' תקנ"ו דמה"ט הוי מנחה שעת נחמה, שגזרת
הצתת האש גרמה שהקב"ה ינחם אותנו, עיי"ש.

7 (א) רבים תמהו על רבינו דאשתמיט ליה דברי תלמידי הרי"ף
יונה פ' תפילת השחר, והובא בב"י סוסי' תקפ"ב, וז"ל תרי"ב:
ואית דמפרישי דדוקא בשאר יו"ט אבל ביו"ט של ר"ה כיון
שתלוי ברי"ה אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בערבית אין
מתורין אותו דכר"ה דיינינן ליה ונוכל לומר שאע"פ שתלוי
בר"ה כיון שהוא יו"ט ומצות יו"ט אלימא טפי שיש בה איסור
מלאכה משאי"כ בר"ה ובתפילה ג"כ אין מוכרין ענין ר"ה כלל
אלא ענין יו"ט יותר יש לדון אותו כמו יו"ט מלדון אותו כמו
ר"ה ואם לא הזכיר בערבית דרי"ה מעין יו"ט מתורין אותו.
ע"כ לשונו. הרי להדיא שהרי"ף הכריע שאין לדון את ר"ה כר"ה
לענין הזכרת יו"ט, וממילא דה"ה לענין המלך הקדוש אמאי
נדון אותו כר"ה. וראה בזה בשו"ת מים חיים או"ח סי' כ"ב,
הגהת רש"ש או"ח סי' תקפ"ב שו"ת דברי נחמיה או"ח סי' מ"ו,
שו"ת בית הלוי ח"א סי' מ"ב, שו"ת דברי טעם סי' צ"ט, פעולת
אדם כלל כ"ד סי' י', לחם הפנים לבעל קישו"ע סי' קכ"ט את
ג' משנה ברורה סי' תקפ"ב בשעה"צ סק"ד, שד"ח מערכת ר"ה
סי' ב'. וכמו"כ ראיתי בספר נטעי אביגדור כתי' (להגאון ר'
משה יצחק אביגדור אב"ק קאונא ושקלאב בעל פרדס רימונים)
[הנמצא בספריה הלאומית]. שכתב ע"ד רבינו בזה"ל, ואין כל
חדש ועולם ממנו דברי תלמידי הרי"ף תפילת השחר דצריך
לחזור ומצוה למחוק למען שלא יכשלו בו"י.
אמנם בשו"ת בניו שלמה בהוספות סי' י"ח וכו' בשו"ת מי נה

קצת אקרה - תינניתי וכו'
הר"ה ל אקרה אבלי באסוואצור נצ"מ
אל"כ בק"ק וילנא
ה"ה מתאן צונ גווי מודעבין

סימן יט

בענין הדלקת משואות

ראש השנה דף כ"ג גמרא. וליעבד חמלא ולא ליעבד
 לחסר כלל, ופרש"י אי אמרינן נעבד חמלא ולא
 לחסר אין לך רה"ש שאין מתבטלן בני הגולה ממלאכה שני
 ימים, יום שלשים שמה היום ראש השנה, ויום שלשים וא'
 שמה עיברו ב"ד את החודש והיום ר"ה, אבל כי עבדינן
 משואות לחסר לחור יום שלשים ידעי שביום שלשים יקבע
 ויעשו מלאכה למחר ואין בטלים שני ימים חלא במעובר
 עכ"ל.

והתוספות כהבו משום ציטול מלאכה שני ימים דקאמר
 הש"ס היינו צכל ראשי חדשים.

והקשה בגאון בעל טורי אבן לפי ההוס' אכתי תקשה
 זה הסימן שעושין עמה אחרת [היינו המשואות
 שעושין אחר יום שלשים חור לשלשים ואחד] לתקן שיהי
 סימן זה חמלא היינו כשיכיה זה הסימן שביום כמחמת
 יהי ראש חודש, ואם יראו שאין משואות המשואות צלילה
 שאחר יום שלשים, ידעו שמסתמא יהי ראש חודש היום
 ביום שלשים, וא"כ יעשו מלאכה למחר ולא יהי ציטול
 מלאכה לעם שני ימים רק בחודש מעובר ולא בחסר, כמו
 שעושין היום המשואות לסימן על חודש חסר, ומחמת
 קושא זאת מלדיק לפרש"י דציטול מלאכה הוא ברי"ה שאז
 אי אפשר לעשות משואות משום דהוה ליה הצערה ברי"ה
 שלא לנורף חוכל נפש, ועוד פילפל שם בצורף (א).

באר בשדה

הקדוש שוה ליעו"י שתוא חיוב הזכרה בעלמא. אכן דעת
 הראשונים החולקים על המרדכי י"ל דס"ל כג"ל דינא דהמלך
 הקדוש הוא ממשבע התפילה ואינו דומה לדינא דיעו"י שהוא רק
 הזכרה בעלמא ולכן אין להוכיח מסוגיא דשבת כמש"כ וא"כ
 למאי דפסקינן בשו"ע או"ח סי' תקפ"ב דלא כהמרדכי אלא כשאר
 הראשונים דהמלך הקדוש מחזירין אותו הרי דנקטינן להלכה
 שאין לדמות דינא דהמלך הקדוש ליעו"י וזה שלא כסברת רבינו
 וכן משמע מדברי הגר"א שדין המלך הקדוש הוא ממשבע
 התפילה דהנה בהא דפסק השו"ע סי' תקפ"ב ס"ה אם לא אמר
 זכרנו ומי כמוך אין מחזירין אותו, כתב שם הגר"א ג' מקורות
 לזה והמקור הג' הוא מדאמרין שבת שם ימים שאין בהם קרבן
 מוסף א"ל אמרו אין מחזירין אותו וכ"ש הנך דלא אתמרי בגמי
 כלל כו' ע"כ ולכאורה צ"ב דאי נימא שיש להוכיח מהסוגיא הג"ל
 לענין זכרנו ומי כמוך א"כ נוכיח מזה גם לענין המלך הקדוש
 דאין מחזירין אותו כמ"ש המרדכי, אכן למבואר א"ש דרק לענין
 זכרנו ומי כמוך יש ראייה דענינם שוה ליעו"י שהוא הזכרה בעלמא
 משא"כ המלך הקדוש שהוא ממשבע התפילה אין ראייה כמש"כ
 זמדוקק לשון הגר"א שכתב וכ"ש הנך דלא אתמרי בגמי
 דלכאורה פסקא זו מיותרת. אך למבואר א"ש דאתא למימר
 דדוקא זכרנו ומי כמוך דלא איתמר בגמי יש להוכיח ולא המלך
 הקדוש דאתמר אין להוכיח כמש"כ. **ל**

(א) ובעל יהגה חכמה שם כ' וז"ל והנה לכאורה לפי רש"י
 לעיל דף כ"א בד"ה על ניסן כו' שפי' שם דמה דאמר אביי על
 ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש, היינו אפילו
 אחרוד מלא, וא"כ לפירוש, היה השואות המשואות אין עושין
 ג"כ אור לשלשים ואחד עד שישמעו מפי ב"ד מקודש דמה לי
 ידיעת ע"י השלוחים או ידיעת ע"י המשואות אין כאן שום קושי
 הגאון הט"א על פי' התוס' הג"ל, רק קושית הגאון הט"א יהי'
 לפי פי' הבעל המאור ז"ל שפי' דמה דאמר אביי על ניסן ועל
 תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש. היינו רק אם נראה בעליל
 לאור שלשים או ביום כ"ט, מטעם דילמא יעברו ב"ד את
 החודש, אבל בחודש מלא אז גם על ניסן ועל תשרי יוצאים
 מבערב, דלפירושו קושית הגאון הט"א במקומה עומדת מה
 שהקשה על התוס' אך נראה דגם לפירוש בעל המאור ג"כ לא
 קשה כ"כ, דמ"מ י"ל דאיכא נ"מ ללילה של שלשים ואחד,
 היינו דאם יעשו זה הסימן אמלא ולא אחר, אז אם יהיה החודש
 חסר יהיו בטלים ממלאכה כל אור לשלשים ואחד דהא יתחילו
 כל הלילה שמא יהיו משיאין משואות, והא דאין משיאין בתחילת

מתבאר גירסת הגמ' ברכות דף ל' ע"ב דקתני טעה ולא הזכיר
 של ר"ה בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה
 בשחרית כו' ובתוס' שם ד"ה והתניא כתבו דל"ג ליה דהא אמרינן
 בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ה אין מחזירין לפי שאין מקדשין
 את החדש אלא ביום, ברם לשיטת הי"מ ואורחות חיים שפיר
 יש לקיים הגירסא, ויש נפ"מ בטעם זה לענין ל"ל ב' כיון שכבר
 נתקדש החדש מיום שלפניו וע"כ צריך להטעם שיכול לאומרה
 בשחרית, והתוס' לשיטתייהו דפליגי על הי"מ הוצרכו למחוק
 גירסא זו.

ובעיקר הגדר בבי' ימי ר"ח עיין בתשובת רי"ד סימן ל"ב
 והובא בשבלי הלקט סימן קס"ח וכן בברכי יוסף או"ח סי' תכ"ז,
 וע"ע שו"ת אור גדול סימן ג"ח סק"ט.

והכ"א העיר לי בדברי רבינו דיל"ע הרי מ"מ נתקדש
 בקדושת היום למפרע וכל דיני קדושת ר"ה עליה, ולענין ר"ח
 ע"כ שאני שהזכרתו תלויה בקביעת היום ולא מקדושת היום,
 אולם ע"י רמב"ן פ' אמור דיסוד דין מלכויות ברי"ה הוא לפי
 שהוא חודשו של יוה"כ א"כ יתכן שאף זה תלוי בקביעת
 היום ולא בקדושת היום.

ובעיקר דברי רבינו, הנני להציג כאן מה ששמעתי בעשיית
 שנת תשל"ח מהגאון רבי דוד הלוי סאלאווייצקי שליט"א. שהקשה
 על רבינו, דלכאורה אין לדמות דין המלך הקדוש ליעלה ויבא
 משום דאין ענינם שוה, דיעו"י ענינו הוא רק חיוב הזכרה בעלמא
 שצריך להזכיר מעין המאורע בזה שפיר י"ל דבגליל ר"ח משום
 הזכרה א"צ לתורר שאין מקדשין את החדש בלילה. משא"כ המלך
 הקדוש אין זה רק הזכרה בעלמא אלא הרי הוא ממשבע שטבעו
 חכמים בסדר התפילה. וכל שלא אמר המלך הקדוש הוי משנה
 ממשבע שטבעו חכמים בתפילה והר"ז כמי שלא התפלל כלל
 דמחזירין אותו אף בליל א' דר"ה. ברם מדברי המרדכי בפ"ק
 דברכות סי' ל"ג מוכח דדין המלך הקדוש שוה לדין יעלה ויבא
 שאינו אלא הזכרה בעלמא דיעו"י"ש במרדכי שהביא פלוגתא
 אם צריך לחזור כשלא אמר בעשיית המלך הקדוש דשיטת
 ר"ת וראב"יה דאין מחזירין אותו והביא ראייה לשיטתם מסוגיא
 דשבת דף כ"ד דאיתא שם ימים שאין בהם קרבן מוסף טעה
 ולא הזכיר א"צ לתורר וה"ג עשיית אין בהם קרבן מוסף. הרי
 שמשוה המלך הקדוש ליעו"י שהוא משום הזכרה בעלמא דאל"כ
 מאי ראייה הביא מימים שאין בהם קרבן מוסף שאני התם דמיירי
 מדין יעו"י שהוא רק חיוב הזכרה בזה שפיר אמרו דאיכא תנאי
 דהררי מוסף. אבל מג"ל דינא דהמלך הקדוש שהוא ממשבע

7

לא שנו) וכ"כ בסוכה דף ל"ד: בד"ה שתהא דבלולב גם ביש לו כל הדי' מינים צריך ליטול דוקא ביחד ואינו יוצא בנטלן זה אחר זה. וכן לדעת (הרמב"ם) [הרמב"ן] שהביא הר"ן בפרק לולב הגזול (י"ז ע"א ואצ"ג) דאפילו באין לו ונטל רק ג' מינים ואח"כ נודמן לו הרביעי ונטל ויצא וא"צ לחזור וליטול הג' מינים ולדידהו הא נסתר החילוק שכתבנו בין יש לו לאין לו הא שפיר מוכח מדאמר בסיפרי דבלולב איכא בל תגרע ובסוכה קאמר הטעם דחורבא כהרשב"א דגם בלא נטל כלל איכא הך לאו.

זמנה שהקשה הטור"א עליו דא"כ למ"ד לשאב"מ לוקין עליו ילקה המבטל מ"ע יש לומר דלעולם נאמר כהטור"א דלשון גירעון אינו נופל רק כשמתחיל ולא גמרה ומ"מ גם בלא התחיל כלל איכא הך לאו ולא מפשטיה דקרא רק אחי מק"ו דכ"ש בלא התחיל כלל ומש"ה אינו לוקה עליו דאין עונשין מן הדין ומ"מ עובר עליו ושפיר הוצרך בסוכה לטעם דחורבא. גם י"ל לפי מ"ש בפרש"י בחומש פרשה משפטים (שמות כ"ג י"ג) על פסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לעשות כל מ"ע באזהרה שכל שמירה בתורה אזהרה היא במקום לאו. וכתב שם הרמב"ן (ד"ה ובכל) דצריך לומר לפי"ז דהוי לאו שבכללות דאל"כ יהיה לוקה על ביטול מ"ע וכמו כן נאמר על הך דלא תגרעו. ואצ"ג דבר"ה דף כ"ח: מבוואר להדיא דעל כל תוספי לוקין ולא הוי לאו שבכללות מ"מ הא י"ל דבל תגרע הוי לאו שבכללות והחילוק שביניהם קל להבין. ועיין עוד בפרש"י על החומש בפרשה ראה על פסוק (דברים י"ג א) את כל הדברים כו' תשמרו לעשות.

זמנה שכתב בספר חיי אדם הלכות תפלה (כלל כ"ד סעיף י') → דין מחודש דאם לא אמר המלך הקדוש בערבית לילה הראשונה של ר"ה דאין מחזירין אותו וכמו ביעלה ויבא בר"ח דאין מקדשין החודש בלילה. דע דסברא זו לא שייך אלא בהתפלל תפלה של חול לגמרי אבל בהתפלל של ר"ה ולא אמר המלך הקדוש ודאי דחזור דלא שייך סברא זו דא"כ היה לו להתפלל של חול. ועיין ברבינו יונה סוף פרק תפלת השחר (י"ט ע"א ד"ה שאין מקדשין) נזכר שם סברא זו והוא כתב שם בלא הזכיר של ר"ה י"א דאין מחזירין דאין מקדשין כו' וגם שם הוי מחלוקת יעו"ש והח"א סתם הדברים. ואם הוא מטופק אם אמר המלך הקדוש או לא הנראה דאם זכור שהתחיל ובכך תן שוב א"צ לחזור דהרי בסיום של ברכה זו הוי קדוש אתה כו' נקדש בצדקה ברוך כו' והרי אחרי תיבות הללו לא הורגל כלל לומר האל הקדוש ואין מקום להסתפק יותר משמא אמר חונן הדעת או מברך השנים. והא דאיתא בשו"ע סימן תקפ"ב (סעיף א') דבספק חזור י"ל דקאי על עי"ת או בר"ה ויה"כ והספק אם אמר גם ובכך: L

הלאו מ"מ י"ל דזהו רק כהתחיל אבל אם לא התחיל כלל ליכא. והא דהוצרך לומר טעם דחורבא הנראה פשוט לחלק דהא במנחות דף כ"ז. איתא ד' מינים שבלולב מעכבין זה את זה ואמרינן שם לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין. וכתבו שם התוספות (ד"ה לא שנו) לפרש בשם בה"ג דביש לו אפילו נוטלן זה אחר זה יצא ובאין לו מעכבין וא"כ באין לו רק שלשה מינים ונטלם הא הוי כלא התחיל כלל דהרי אם יודמן לו אח"כ מין הרביעי יצטרך לחזור וליטול השלשה מינים עוד פעם אחר והנטילה הראשונה אינו עולה לו מהמצוה כלל והוי כלא התחיל כלל אבל ביש לו ד' מינים לפניו ונטל רק השלשה הוי התחיל במצוה ולא גמרה דאם יטול הרביעי אח"כ יצא ועולה לו הנטילה הראשונה למצוה דא"צ לחזור וליטלם. וא"כ הא שפיר נוכל לומר דבלא התחיל כלל ליכא הך לאו ומ"מ לא קשה מהסיפרי על הא דסוכה דבסוכה הא איירי באין לו אתרוג והוי כלא התחיל ואינו מפסיד כלל בנטילת המינים שיש לו ומש"ה צריך לטעם דחורבא והסיפרי איירי בשיש הכל לפניו ואינו נוטל רק שלשה ומש"ה איכא הך לאו וצ"ע על הטורי אבן דמדמה הך דסוכה להא דהסיפרי.

אמנם מהא דאמר בספרי דביציצת איכא הך לאו לכאורה מוכרח כהרשב"א דלא מבעי למ"ד דהם ארבע מצות א"כ כשמטיל רק ג' ציצית הא הוי לא התחיל כלל הרביעי וה"ז דומה ללובש שני בגדים של ארבע כנפות באחד הטיל ציצית ובאחד לא הטיל [ונדברי הטור"א שכתב דלהך מ"ד הוי כלא התחיל ולא גמרה בדבר שאינו מעכב אינו מוכן לין אלא אפילו למ"ד דהם מצוה אחת ולדידיה הא הוי התחיל ולא גמר מ"מ הרי להך מ"ד מעכבין זה את זה וכשמטיל הרביעית מתחלת המצוה ומה שהיה עליו השלשה ציצית מקודם הא לא נחשב למצוה כלל ודומה לנוטל ג' מינים שבלולב ואין לו הרביעי לפניו. ומדחזינן דגם ככה"ג קאמר הספרי דאיכא בל תגרע א"כ הדר קשה למה אמר בסוכה טעם דחורבא ומוכרח דגם בלא יטול כלל איכא הך לאו וכהרשב"א. אמנם גם מזה אין ראיה להרשב"א דהא י"ל דהא דקאמר בספרי ומנין שאין פוחתין מהן אין הכוונה שעשה רק ג' ציצית רק הכוונה דהטיל רק לבן ולא תכלת ושניהם הא הוי מצוה אחת וכמש"כ הרמב"ם במנין המצות מצוה י"ד ואינם מעכבין זה את זה וכשנותן לבן ואינו מטיל תכלת הוי התחיל ולא גמר אבל בלא התחיל י"ל דליכא הך לאו. ואין להקשות דא"כ מי שיש לו רק מין אחד וכגון לדיין דאין לנו תכלת אמאי מותר ללבוש בגד בת ד' כנפות ולהטיל בו לבן הא עובר על הלאו יש לומר דשוי משום עשה דוחה ל"ת.

אמנם לדעת ר"ת שהביאו התוספות במנחות דף כ"ז. (ד"ה

סימן מג

יבאר בשעיר המשתלח שנומף אחר ההגדלה אי כשר:

יעמד חי והקשה הלחם משנה (ד"ה היה טריפה) מהא דבחולין דף י"א. קאמר רב אחא בר יעקב דאזלינן בתר רובא מהא

הרמב"ם כתב בפרק ה' מהלכות עבודת יוה"כ (הלכה י"ח) דשעיר המשתלח שהיה טריפה פסול שנאמר

ש"ג בית הלוי
סוף וקצר

פא א לַמְנִצָּחַ | עַל-הַגְּתִית לְאֶסֶף: ב הַרְנִינוּ
לְאֱלֹהִים עוֹזְנוּ הָרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ג שְׂאוּ-
זְמֵרָה וּתְנוּתָף כְּנֹר נְעִים עִם-נְבֹל: ד תִּקְעוּ
קֶדֶם אֱלֹהָ דְיַעֲקֹב: ג אֲרִימוּ קֶלָא בְּתִשְׁבְּחָתָא וְסִדְרוּ תַפְיָא פְּנָא דְקִלְיָה בְּסִים עִם נְבִלִין:
ד תִּקְעוּ בְּיַרְחָא דְתַשְׁרֵי שׁוּפְרָא בְּיַרְחָא דְמִתְפַּסִּי יוֹמֵי חַגֵּינָא דִּילְנָא:

רש"י

(א) על הגתית. כלי שיר הנל מנגן: (ב) הרנינו. נלחם השנה: (ג) כנור נעים עם נבל. ר' חייא בר אבא אומר הוה נבל הוא כנור, וכי שמעון אומר נימין (ויחידות) ימירות שבין זה לזה, למה נקרא שמו

מצודת דוד

(ב) הרנינו. בפה: עוזנו. שהוא לנו למעוז וחזוק: (א) הגתית. כלי נגון הבא מגת: (ג) נעים. ענין מחיקת הריעו. בשופר: (ג) שאו זמרה. הרימו בפה קול זמרה, ותנו קול על התוף, וכנור שקולו נעים:

אבן עזרא

כאשר פירשתי בספר השם: (א) למנצח על הגתית. מלת הגתית פרשתי: (ג) שאו. כמו ישאו מדבר וערי (ישעיה מב יא). ומלת תנו תשרת בעבור אחרת ותנו כנור נעים עם נבל: (ד) תקעו בחדש. תחלת חודש

רד"ק

מגערת פניך שזכר: (א) למנצח. זה המזמור נאמר על יציאת מצרים, וזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בראש השנה, לפיכך היו אומרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה וזכר בו גם כן תקיעת השופר. ואמר: (ב) הרנינו. ראוי לכם עם ה' שתרינו לאלהים עוזנו ותשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה, כי אף על פי שיום הגאולה היה בחמשה עשר בניסן, התחלת הגאולה היתה שנחו מהעבודה

מדרשי חז"ל

(ב) הרנינו לאלהים עוזנו וגו'. זה שאמר הכתוב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, מה ראה בלעם הזכיר שם יעקב ולא אברהם ויצחק, אלא ראה שעמד מאברהם פסולת ישמעאל ובני קטורה, וראה שעמד מיצחק פסולת עשו וכל אלופיו, אבל יעקב כלו קדושה כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, הדא הוא דכתיב כולך יפה רעיתי ומום אין בך. אמר הואיל ויעקב אין בו פסולת, אינו מזכיר אלא לו, הוה הריעו לאלהי יעקב. (ילקו"ש). (ג) שאו זמרה ותנו תף וגו'. "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו", ממשמע שנאמר: בכתף איני יודע שישאו מה תלמוד לומר ישאו, אין ישאו

גושאי הפרק

(א"ה) קריאה להריע ולזמר לכבוד ה' במיני זמר.
 (ו"ה) ישועות ה' לישראל במצרים ובמדבר.
 (ט"א) אזוהרה לא לעבוד עבודה זרה.
 (יב"ג) העונש על החטא.
 (יד"י) אם ישראל ישמעו בקול ה' יזכו לכל טוב.

זיו סבר אפך עלנא ונתפרק: א לשבחא על פנא דאתיא מן גת על ידא דאסף: ב שבחו קדם אלהים עושנא יבבו קדם אלהא דיעקב: ג ארימו קלא בתשבחתא וסדרו תפיא פנא דקליה בסיים עם נבלין: ד תקעו בירחא דתשרי שופרא בירחא דמתפסי יומי חגינא דילנא:

מצודת ציון

(ב) הרנינו. בפה: עוזנו. שהוא לנו למעוז וחזוק: (א) הגתית. כלי נגון הבא מגת: (ג) נעים. ענין מחיקת הריעו. בשופר: (ג) שאו זמרה. הרימו בפה קול זמרה, ותנו קול על התוף, וכנור שקולו נעים:

אבן עזרא

כאשר פירשתי בספר השם: (א) למנצח על הגתית. מלת הגתית פרשתי: (ג) שאו. כמו ישאו מדבר וערי (ישעיה מב יא). ומלת תנו תשרת בעבור אחרת ותנו כנור נעים עם נבל: (ד) תקעו בחדש. תחלת חודש

רד"ק

הקשה אשר עבדו בה בראש השנה בהסירו מסבל שכמו. הראה לנו עזו וגבורתו שהיינו ברשות אדונים קשים, וכאשר רצה האל יתעלה שמו לא היה כח ביד המצרים להעבידנו: לאלהי יעקב. אמר יעקב לפי שבטי יעקב היו עבדים, ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים, ואז הוחל שני מנין העבודה שהיו במצרים כמנין רד"י: (ג) שאו. קול זמרה: ותנו תוף. קול התוף. או פירושו ותנו ידכם בתוף: כנור נעים עם

מדרשי חז"ל

אלא לשון שירה, וכן הוא אומר: שאו זמרה ותנו תף. (ערכין יא). שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל, ר' חייא בר אבא אמר: הוא נבל הוא כנור. ר' שמעון אומר: כנור לעצמו ונבל לעצמו נימין יתרון בין זה לזה, ולמה נקרא שמו נבל שהוא מנבל כל מיני זמר. (ילקו"ש). (ד) תקעו בחדש שופר וגו'. כי חק לישראל וגו'. איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוה אומר זה ר"ה, וכתיב כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. ת"ר, כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אלא אם כן קדשו ב"ד של מטה את החדש. תניא אידך, כי חק לישראל הוא אין לי אלא

הארום קים גור ישראל הוא הלכת דינא לאלהא דיעקב:

נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר יבוא צימו (משלי ז ט) למועד נ

מצודת ז

וערכות: (ד) בכסה. ענין זמן מין (משלי ז ט), והה"א תב

היא חק, גזרת המקום על

הלבנה, כמו חדשים ומועדי ושבט (ישעיה א יג). וכו' החצוצרות ונכון הוא שהיו ורובותינו ז"ל פירשוהו על י בכסה שהלבנה מתכסה בו,

נבל. וכן תנו ידיכם בכנור בכל מיני זמר: (ד) בחדש ש כמו מחר חדש כי בו תחד נקרא על שם הלבנה. ואמר תקעו שופר כמו שצוה אתכו

לישראל, לאומות העולם מנין, ת"י מה ת"ל כי חק לישראל, מלמד לדין, כדרכו חסד דאמר רב חסד החלה לדין. (ר"ה ח). בראש האסורין, מנלן דכתיב תקעו בחד כי חק לישראל הוא וגו'. עדות ו בתשרי עתידין ליגאל, מנלן אתי תקעו בחדש שופר וכתיב התם בשופר גדול. (ר תגי רב תחליפא אתוה דרבנאי חו קצובים לו מר"ה ועד יום הכיפור והוצאת יום טוב והוצאת בניו ל פותחין לו ואם הוסיף מוסיפין לו, בחדש שופר בכסה ליום חגנו, א בן הוה אומר זה ראש השנה, וכ משפט לאלהי יעקב, מאי משמע הוא, דכתיב ואכלו את חקם אש

ת"ר: אין מעבדין את השנה אלא אינה מעוברת, ואין מקדשין אה קידושוהו בלילה אינו מקדש. אי בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי

ה ארומ קים גזר ישראל
 הוא הלכת דינא לאלהא
 די עקב:
 בחדש שופר בפסה ליום חגנו: ה פי חק
 לישראל הוא משפט לאלהי יעקב:

רש"י

נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר: (ד) בחודש. נחידות הלנה: בכסה. יום מועד קבוע לך, וכן ליום הכסא
 יבוא צימו (משלי ז ט) למועד הקבוע: (ה) בי חק. הוא לישראל מלח הקב"ה למקוב נאמו היום, והוא יום

מצודת דוד

(ד) בחודש. בהתחלת החודש, ורצה לומר ביום
 הראשון תקעו שופר: בכסה. בזמן המיועד להיות בו
 יום חג, והוא ראש השנה: (ה) בי חק. התקיעה ההיא
 היא חק, גזרת המקום על ישראל, כי הוא יום המשפט, ובא התקיעה לזרו על התשובה לזכות במשפט:

מצודת ציון

וערבות: (ד) בכסה. ענין זמן מיועד. כמו ליום הכסא יבא
 (משלי ז ט), והה"א תמורת האל"ף:
 היא חק, גזרת המקום על ישראל, כי הוא יום המשפט, ובא התקיעה לזרו על התשובה לזכות במשפט:

אבן עזרא

חדש. ומלת חגיגו זכיתת הכשבים, כמו חגים ינקופו
 (ישעיה כט א) אסרו חג בעבותים (לקמן קיה כז). ולפי
 דעתי שמלת כסה כמו זמן קבוע או מועד ידוע,
 וככה ליום הכסא יבוא ביתו (משלי ז ט): (ה) כי. חק
 ומשפט קרובים בטעם, וטעם זה היה החוק לישראל

הלבנה, כמו חדשיכם ומועדיכם (ישעיה א יד) חדש
 ושבת (ישעיה א יג). וכתובה בתורה תקיעת
 החצוצרות ונכון הוא שהיו תוקעים גם בשופרות,
 ורבותינו ז"ל פירשוהו על יום ראש השנה, וטעם
 בכסה שהלבנה מתכסה בו, והנה כן משפט כל

רד"ק

הוא טעם מצות התרועה בראש השנה, לפי שבטלו
 אבותינו מעבודתם ביום זה, והתרועה הוא סימן
 שילוח עבדים: בכסה. בזמן ומועד: ליום חגנו. שהוא
 חג מן החגים הידועים לנו: (ה) כי. זה שאני אומר
 לכם תקעו, חק ומשפט הוא עליכם שצוה אתכם אלהי

נבל. וכן תנו ידיכם בכנור נעים עם נבל. כלומר
 בכל מיני זמר: (ד) בחודש שופר. יום א' של חדש
 כמו מחר חדש כי בו תחדש הלבנה, וכל החדש
 נקרא על שם הלבנה. ואמר כזה היום שהוא ר"ח
 תקעו שופר כמו שצוה אתכם משה. ונראה כי זה

מדרשי חז"ל

לאלהי יעקב, מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום.
 (סנהדרין יא:).
 תגי רב אושעיא: גזרו ב"ד למטה היום ראש השנה, אומר
 הקב"ה למלאכי השרת העמירו בימה ויעמדו סיגוריא
 ויעמדו קטגורין שגזרו ב"ד למטה ואמרו היום ר"ה. נשתחו
 העדים מלכאו ונמלכו ב"ד לעברה, הקב"ה אומר למלאכי
 השרת העבירו בימה וסנגורין וקטגורין, שגזרו ב"ד למטה
 ואמרו למחר יהיה ר"ה. מאי טעמא, כי חק לישראל הוא
 משפט לאלהי יעקב.

לישראל, לאומות העולם מגין, ת"ל משפט לאלהי יעקב, א"כ
 מה ת"ל כי חק לישראל, מלמד שישראל נכנסין תחילה
 לדין, כדרב חסדא דאמר רב חסדא: מלך וצבור, מלך נכנס
 תחלה לדין. (ר"ה ח.). בראש השנה יצא יוסף מבית
 האסורין, מנלן דכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו
 כי חק לישראל הוא וגו'. עדות ביהוסף שמו בצאתו וגו'.
 בתשרי עתידין ליגאל, מנלן אתיא שופר שופר, כתיב הכא
 תקעו בחדש שופר וכתיב התם והיה ביום ההוא יתקע
 בשופר גדול. (ר"ה יא.).

ר' פנחס ורבי חלקיה בש"ר סימון: מתכנסין מלאכי השרת
 אצל הקב"ה אומרים אימתי ר"ה, והוא אומר ולי אחם
 שואלים, אני ואחם נשאל לב"ד של מטה שנאמר: ככל
 קראנו אליו. דבר אחר, בכסה בחדש שיש בו חג הסוכות.
 דבר אחר, בשופר אני מכסה עונותיכם תקעו בחדש שופר,
 באיזה חדש, בכסה בחודש שהוא נכסה. והלא כל החדשים
 ניכרים, אלא ליום חגיגו, איזהו חודש שהוא נכסה ויש בו
 חג וחגו בן יומו, הוי אומר זה תשרי. (פסיקתא רבתי).
 בחדש שופר. רבנן אמרין, חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם
 ואני מכסה על עונותיכם. דבר אחר, בחדש שופר, א"ר
 ברכיה בש"ר ירמיה: חדשם מעשיכם. מה שופר זה אדם
 תוקע בו ומוציא בו, כך כל קטיגורין המקטרגין עליכם
 אני שומע בו ומוציא בו, הוי תקעו בחדש שופר. (שם).

תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוואה, כל מוונחיו של אדם
 קצובים לו מר"ה ועד יום הכיפורים, חוץ מהוצאת שבתות
 והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת
 פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו, א"ר אבהו מאי קרא, תקעו
 בחדש שופר בכסה ליום חגנו, איזהו חג שהחדש מתכסה
 בו הוי אומר זה ראש השנה, וכתיב כי חק לישראל הוא
 משפט לאלהי יעקב, מאי משמע דהאי חק לישנא דמוזני
 הוא, דכתיב ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה. (כיצה
 טו).

ת"ר: אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברה בלילה
 אינה מעוברת, ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם
 קידשוהו בלילה אינו מקודש. א"ר אבא מאי קרא, תקעו
 בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט

עלנא
 א על
 גת על
 וז קדם
 יפכו
 נבלין:

זייל צר
 יל שמו

מהיקות

ועריו
 חדוש

מסבל
 אדוניים
 יה כח
 קב לפי
 ם בניו
 מצרים
 קול
 ים עם

בו תף.
 בל, ר'
 אומר:
 ולמה
 ש).
 איזהו
 תיב כי
 בי חק
 יד של
 זה את
 אלא

סימן מו

שכח יעלה ויבוא בתפלת יו"ט והמלך הקדוש בר"ה

לא הזכיר ואף דאמרינן (עירובין מ' ב') דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, מ"מ נראה דזכרון דקדושת היום אינו זכרון לר"ח, דהא כל ר"ח אין מזכירין ר"ח באמצע התפלה, נמצא שזכרון דקדושת היום אינה באה אלא בשביל ר"ה ואין זה זכרון לר"ח, והא דאמרינן דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, היינו זכרון של יעלה ויבוא. ויש להסתפק בזה. מיהו ע"פ הפשוט נראה דא"צ לחזור. אמנם עכ"פ נראה דאף אם נאמר דבר"ה צריך לחזור משום ר"ח, מ"מ כליל ר"ה בוודאי א"צ לחזור, דהא כבר הזכיר ר"ה בקדושת היום, ומשום ר"ח א"צ לחזור דהא אין מקדשין החודש בלילה, ולא עדיף האי ר"ח משאר ר"ח דא"צ לחזור בלילה כמש"כ בברכות בפ' תפלת השחר (שם) הנ"ל וזה ברור:

וגדולה מזו כתבו תר"י בסו"פ תפלת השחר [י"ט א'] די"מ דאף אם לא הזכיר כלל כלל של יו"ט כליל ר"ה דא"צ לחזור, מטעם דאין מקדשין החודש בלילה וכ"ש ביעלה ויבוא דא"צ לחזור, ואף לפי דעת רבינו יונה בעצמו שם דדחה שם דבריהם דצריך לחזור, היינו בלא הזכיר כלל של יו"ט ומטעם שכתב שם דגבי יו"ט לא שייך הך סברא דאין מקדשין החודש בלילה, דהא גם בלילה אסור במלאכה כיום גם ביו"ט של ר"ה, אבל לענין יעלה ויבוא דגם ביום ר"ה א"צ לחזור אלא מצד ר"ח, פשוט דבלילה א"צ לחזור ככל ליל ר"ח וזה ברור:

ומידי דברי בו בדברי רבינו יונה הנ"ל ראיתי להביא בכאן מה שכתבתי מכבר ליישב מה ששמעתי מקשים מדברי תר"י הנזכר על מה שכי' בספר חיי אדם

74 יש להסתפק במי ששכח ולא אמר יעלה ויבא ביו"ט בתפלה אי צריך לחזור או לא. ובתחלת ההשקפה נ"ל פשוט דא"צ לחזור, כיון דכבר הזכיר מענין היום בנוסחת ותתן לנו. ולא דמי לברכת המזון, דאין מזכירין מענין היום בכהמ"ז זולת יעלה ויבוא, אבל בתפלה הא כבר הזכיר, וכה"ג כתב הב"י באו"ח בסי' תפ"ז דאם שכח לומר אתה בחרתנו [ומשמע שם דאף ותתן לנו לא אמר] רק אמר יעלה ויבוא דיצא עכ"ל. ופשוט דהוא ג"כ מטעם הנ"ל, כיון דהזכיר קדושת היום בין אם בקדושת היום בין אם ביעלה ויבוא דיצא, דנוסח התפלה אינו מעכב^ב. וקצת ראיה לזה מהא דתניא בסו"פ תפלת השחר (ל' ב') טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין וכו', ולכאורה למה פרט טפי ר"ח מיו"ט, אלא וודאי דביו"ט בלא"ה א"צ לחזור, דהא מ"מ הזכיר קדושת היום, אמנם אין זה דקדוק גמור, דא"כ אמאי תקשה אמאי לא תניא שם חוה"מ דדמי לר"ח דאין שם קדושת היום בשחרית, אלא וודאי דלאו בדווקא נקט ר"ח. ובזה מיושב קושית התוס' שם (בד"ה והתניא) דהקשו דלמה צריך לומר בערבית דאין מחזירין אותו משום שיכול לומר בשחרית, תיפוק ליה דאין מקדשין את החודש בלילה, ומשו"ה כתבו דלא גרסי' בערבית, ולהנ"ל ניחא דאיירי דחוה"מ נקט ליה, ור"ח בלאו בדווקא נקט לענין ערבית.

אמנם כל זה בשאר יו"ט, אבל ביו"ט של ר"ה דצריך יעלה ויבוא גם מפני שהוא ר"ח, אפשר דצריך לחזור דאף דקדושת היום של ר"ה כבר הזכיר, מ"מ ר"ח

א. כב"י שם כחכ בשם האורחות חיים דין זה אפי' ביו"ט שחל בשבת, אם הזכיר בו (ביעלה ויבוא) של שכח ויו"ט יצא, ע"ש. ובאתה בחרתנו אינו מזכיר של שבת רק בותתן לנו. וכ"ה בהגהת רמ"א או"ח סי' תפ"ז סעי' ג'.

ב. לכאורה יש להביא ראיה להיפך, ממש"ש בב"י שם להנך שיטות שצריך להזכיר גם ביעלה ויבוא, שאם לא הזכיר כתב הב"י דאינו תוהו, דכיון דהוי פלוגתא דרבוחתא בדיעבד סמכינן על האומרים שא"צ לומר, והו"ל למימר שגם להנך שיטות בדיעבד א"צ לחזור, שהרי הזכיר שבת באתה בחרתנו. ומוכח מזה שאתה בחרתנו לא מהני בדיעבד לפטור מיעלה ויבוא, וטעמא בעי. אולם הגר"א שם (מובא במשנה ברורה שם סקט"ו) כתב שגם בלאו האי טעמא א"צ לחזור שהרי הזכיר שבת פעם אחת באתה בחרתנו ע"ש. שו"ר בפר"ח שם סק"ג שהעיר כן על הב"י. ולפי"ז י"ל דה"ה לענין הזכרת יו"ט שאם שכח יעלה ויבוא אינו חוזר כיון שהזכירו באתה בחרתנו (וצ"ל דהב"י הדא מתרי טעמי נקט).

בכלל כ"ד בשם הגאון מו"ה אבלי זצ"ל מפ"ק ווילנא^ג שאמר דין מחודש אם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו צריך לחזור, כדין טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בליל ר"ח שאינו צריך לחזור מחמת שאין מקדשין את החודש בלילה, א"כ גם בליל ר"ה הדין כן שאין צריך לחזור עכ"ל הגאון הנ"ל. והנה כבר תמהו העולם דאיך כתב הגאון הנ"ל כן בפשיטות דא"צ לחזור, דהא אדרבה בתר"י הנ"ל מסיק להיפך דאם לא הזכיר של יו"ט בלילה צריך לחזור אף בליל יו"ט של ר"ה, וכתב הטעם משום דמצות יו"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה משא"כ בר"ת. ועוד דבתפילה אין מזכירין ענין ר"ח כלל אלא ענין יו"ט, יותר יש לנו לדון אותו כמו יו"ט מלדון אותו כמו ר"ח, ואם לא הזכיר בערבית מעין יו"ט מחזירין אותו ע"כ וא"כ לכאורה ה"ה דלענין אם לא הזכיר המלך הקדוש נמי שייך סברא זו דהא אמירת המלך הקדוש אינה בא רק מצד יו"ט של ר"ה, ופשוט דמחזירין אותו כמו לא הזכיר של יו"ט כלל:

ושוב מצאתי בשו"ת מים חיים להגאון מו"ה חיים ראפאפארט זצ"ל בתשובה שתמה ג"כ על ד' הגאון מוהר"א ז"ל הנ"ל מהא דתר"י הנ"ל שכתב דאם לא הזכיר של יום טוב מחזירין אותו ונשאר בצ"ע ע"ש. [ועיין עוד בספר דברי נחמי' סימן מ"ו להגאון החסיד מו"ה נחמי' מדובראוונא זצ"ל שהעיר ג"כ כנ"ל על ד' הגאון מהר"א זצ"ל וכתבו שדעתו נוטה דאף לדעת הי"א שבתר"י הנ"ל דאם לא הזכיר של יום טוב בליל ר"ה דא"צ לחזור^ד מ"מ בהמלך הקדוש מודה שצריך לחזור ולא כדעת מוהר"א ז"ל הנ"ל ע"ש]^ה.

ג. ראה עתה בספר באר אברהם (לקט מחדושי ותשובותיו) בלקוטי נסכא דרבי אבא סי' י"ח.

ד. ע"ש שכתב משום דמעין המאורע של ר"ה דומה למעין המאורע של ר"ח.

ה. ועי"ע בשו"ת בית הלוי ח"א סי' מ"ב.

ו. ויש להוסיף מעט תבלין דמה שמזכירין ר"ח בתפלה, הוא אך ורק מטעם קדוש החודש ולא מטעם חובת היום. וכ"כ הגרא"מ מפינסק בשו"ת אהל משה סי' נ"ו שזהו החילוק בין ר"ח לר"ה דהוי חובת היום. וא"כ נראה דהא דמזכירין המלך הקדוש אינו משום חובת היום כמו הזכרת מעין המאורע שהוא חובת היום, אלא משום שהקב"ה יושב על כסא דין, וכיון שהדין הוא בבוקר כדכתיב דינו לבקר משפט, לכן בלילה אינו חוזר, וכמו שבר"ח אינו חוזר כיון שאין מקדשין את החודש בלילה. ורבינו הוסיף יותר מזה שהדין תלוי בקדוש החודש. ולפי דברינו מיושבת קושיית המים חיים שם ובית הלוי ח"א אחר סי' מ"ב דהוי תרתי דסתרי כיון שהתפלל של ר"ה (וכן העיד המ"ב סי' תקפ"ב בשעה"צ סק"ד) ולהנ"ל לא הוי תרתי דסתרי דהזכרת המלך הקדוש אינה משום חובת היום, אלא משום דין. ועוד דהמלך הקדוש מזכירין גם בחול בימים שבין כסא לעשור, וראה בהערה הבאה.

ז. עי' תוס' ברכות שם ד"ה לפי, דאין לחלק בין ראשון לשני. ובתוס' הר"י שיריליאון והרא"ש שם מבואר הטעם כיון שאין ראוי לקדש בלילה, דמה משפט ביום אף קידוש החודש ביום. וזה מסייע להנ"ל.

ח. הא דאין חוזר בליל כ' דר"ח הוא מ"נ, שאם ר"ח ביום הראשון, א"כ יום השני אינו ר"ח, ואם ר"ח ביום השני, א"כ שייך בו הטעם

ואמנם לענ"ד נראה דדברי הגאון מוהר"א ז"ל שרירין וקיימין ומאירין כשמש בצהרים ואינו ענין כלל לד' תר"י הנ"ל. והוא בהקדם הטעם שתקנו חז"ל לומר המלך הקדוש והמלך המשפט בעשי"ת, דידוע משום שהם ימי דין ומשפט והקב"ה שופט אז את כל העולם כולו ומזה הטעם נמי תקנו חכמים לומר פסוקי מלכיות בר"ה. והנה כבר שנינו בכרייתא (ר"ה ד' ח') כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, אין לי אלא לישראל לאו"ה מנין, ת"ל משפט לאלהי יעקב, א"כ מה ת"ל כי חוק לישראל מלמד שאין ב"ד שלמעלה נכנסין לדין אלא א"כ קדשו ב"ד של מטה את החודש ע"כ. והיוצא לנו מכרייתא הזו דאין מתחיל הדין בר"ה בב"ד של מילה רק ביום, לאחר שקדשו ב"ד שלמטה את החודש. וע"פ הצעה זו יפה כתב הגאון הנ"ל דבלילה אם שכח המלך הקדוש א"צ לחזור, דאף שכבר נכנס יו"ט ואסור במלאכה, מ"מ לענין המלך הקדוש שאני דתליא בדין, והדין תליא בקידוש החודש ודמי ממש ליעלה ויבוא של ר"ח^י:

שכח לומר המלך הקדוש בליל ב' של ר"ה

ודע שנסתפקתי שם לדעת הגאון הנ"ל היאך הדין אם שכח לומר המלך הקדוש בליל שני של ר"ה. אם דמי ליעלה ויבוא בליל ר"ח דאין חילוק בין ליל ראשון לליל שני^י, או דילמא דלא דמי לשאר ר"ח דהתם יום שני עיקר ומיניה מנינן ימי החודש, משא"כ בר"ה דיום ראשון עיקר דהא אלול לעולם חסר וא"כ כבר קידש החודש מיום הראשון^י, וכפרט לפי מש"כ דהעיקר

תליא בדין שלמעלה ודין שלמעלה בוודאי מתחיל מיום הראשון ולכן צ"ע בזה ט.

ואגב דאיירי בדין זה ראיתי לכתוב בכאן מה שראיתי דבר מתמיה בענין זה כד' הב"י או"ח סי' תכ"ב דעל מה שהביא שם בשם האורחות חיים דכ' הר' נתן דאם שכח יעלה ויבא בליל שני של ר"ח דצריך לחזור משום דכבר קדשו את החודש מיום שלפניו, וכתב ע"ז הב"י וז"ל ודבר תימה הוא שזהו היפך פשט דברי הגמ' עכ"ל. ופשוט דכוונתו דהא בגמ' מסקינן דל"ש בין חודש חסר לחודש מלא, אבל מאוד תמהני עליו דהרי דעת זו שכ' האו"ח הביאו גם התוס' בסו"פ תפלת השחר ד"ה לפי בשם י"מ, רק שהתוס' כתבו ע"ז דלא נראה כן לחלק ע"ש. ומה שכ' הב"י דלא נראה כן מהגמ' הדברים מתמיהין דהרי הגמ' לא מסיק רק דאפילו בחודש חסר שאין עושין ר"ח רק יום אחד אעפ"כ א"צ לחזור וכמו שפרש"י שם. אבל מענין ליל שני של ר"ח כשהחודש שעובר מלא מזה לא מיירי הגמ' מידי ולכן דברי הב"י צל"ע.

[שוב מצאתי להגאון מהרש"ק ז"ל בהגהותיו (תפארת שמואל) על הטור שהרגיש ג"כ על הב"י מד' התוס' הנ"ל וכבר נדפס קצת מזה משמי בספר דברי נחמיה חלק או"ח בהתחלת הספר.]

היוצא לנו להלכה מכל מה שכתבנו דאם שכח לומר יעלה ויבא ביו"ט בתפלה א"צ לחזור, ואף דבר"ח צריך מ"מ ביו"ט א"צ כיון דכבר הזכיר קדושת היום בותתן לנו. אבל ביו"ט של ר"ה יש להסתפק דאפשר דצריך לחזור מצד שהוא ר"ח [אך מ"מ נראה לי דא"צ לחזור גם בר"ה דהא אמרינן זכרון אחד עולה לכאן ולכאן ואין לחלק כלל בין זכרון שמזכירין בנוסח ותתן לנו בין זכרון של יעלה ויבא לענין הזה] א:

אמנם אם שכח יעלה ויבא בליל ר"ה בוודאי א"צ לחזור כמו בכל ליל ר"ח דהא אין מקדשין החודש בלילה ובליל שני יש להסתפק כיון דלא דמי לשאר ר"ח דהא מונין מיום הראשון ויום הראשון עיקר. אמנם הא ברכתא היא, דממ"נ א"צ לחזור דאם נימא דיום הראשון עיקר א"כ ליל שני אינו ר"ח כלל ובלא"ה א"צ לחזור ופשוט הוא². ואם לא הזכיר של יו"ט כלל בליל ר"ה הוא מחלוקת הראשונים בתר"י סו"פ תפלת השחר. ואם לא הזכיר המלך הקדוש לפי מש"כ בעז"ה אפשר דהכל מודים דא"צ לחזור ובפרט דכבר יצא מפי הרב הגאון הנ"ל וכבר הורה זקן ומ"מ צ"ע להלכה. ובליל שני יש להסתפק אף לפי דעת הרב הגאון המנוח הנ"ל וכל זה ברור³.

הנראה לענ"ד כתבתי בעז"ה ביום ה' ו' אייר ת"ר ט"ב לפ"ק:

דאין מקדשין החודש בלילה, ולכן מסתפק רבינו לענין המלך הקדוש, משום דבי' ימי ר"ה אינם מחמת ספק, אלא כיומא אריכתא הוא. וראה להלן הערה י"א. וכ"כ הפנ"י ברכות ל' ב', ובבנין אריאל ברכות ל' ב', ובבנין אריאל ברכות על המג"א סק"ח סק"ט ז"ל דבי' ימים ר"ח הוא מטעם ספק, אולם הצל"ח ברכות כ"ז ב' ו' ב' העלה דהא דעדינן ב' ימים ר"ח אינו מחמת ספק אלא בתורת ודאי (ע"ש טעם הדבר), כמו בר"ה. מ"מ יש לחלק בין ר"ה לר"ח, דבר"ח יום השני הוא העיקר ואילו בר"ה היום הראשון הוא העיקר (ועי' ברכ"י או"ח סי' תכ"ז מתשובת הרי"ד בענין זה).

ט. לכאורה ליל ב' לא גרע משאר הלילות דעשי"ת דפשיטא דחזרו. ועי' אגרות משה או"ח סי' ק"ע.
י. בתפארת שמואל שם העיר על הב"י רק שלא הזכיר את התוס', ואולם לא העיר דבגמ' ליתא מזה. והמהרש"ק ברכות שם העיר על הב"י דלפום חורפיה לא עיין יפה בסוגיא (הגרי"ה מרגליות). ובספר דברי צבי מבאר כוונת התוס' שבחודש מלא לא היו בי"ד מקדשין אלא ביום ב' ביום.

יא. בשד"ח מערכת ר"ה סי' ב' אות כ"ג העתיק דברי רבינו להלכה.

יב. מכאן משמע דין מחודש דשאני ליל ב' דר"ה לענין יעלה ויבא דר"ח משאר ליל ב' דר"ח, דכיון דבר"ה יום ראשון עיקר אף לענין ר"ח דמינה מנינן, א"כ להדעה הראשונה דבליל ב' דר"ח חזרו, בר"ה י"ל דמודו דאינו חזרו, אם שכח יעלה ויבא, והיינו דכיון דאלול לעולם חסר, א"כ היעלה ויבא שבליל ב' אינו מחמת ר"ח אלא מחמת ר"ה ויצא כבר באתה בחרתנו.

יג. עי' שד"ח שם סי' כ"ט שהאריך בזה והביא דברי רבינו, ואף שקלסם כדרכו, נשאר בצ"ע במסקנת רבינו משום דמסתימת הפוסקים מוכח ודאי דלא סברי הכי דא"כ לא הוו שתקיה מיניה וכי' ע"ש.

שבעתות הצרות בספר המצות מ"ע נ"ט ובמגין המצות בתחלת החבור של היר החזקה והמ"מ בריש הלכות תעניות הקשה עליו עיי"ש. אבל הוא משום דצריך דוקא בצוצרות שבמקדש לכן מפרש שהויה המצוה מה לעשות בחצוצרות שציוחה תורה לעשות שהוא ממילא מצוה אחת כל מה שתוקיעין בהן. וזהו אולי כונת המ"מ בתירוצו שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות עיי"ש ושייך זה רק כשצריך לתקוע באותן החצוצרות דמקדש דוקא אבל אם היה הדין בכל חצוצרות שאין שייך שתהיה המצוה מה לעשות בחצוצרות אלא שהוא על מעשה התקיעה ודאי ה"ל לחושבם לשתי מצות כמו שחושב תקיעת שופר דר"ה ותקיעת שופר דיוה"כ דיובל בשתי מצות במצוה קל"ו ובמצוה ק"ע. וזה סובר הריטב"א אליבא דמנהג צרפת שסברי שהתקיעה בתעניות היא בחצוצרות כדעת הרמב"ם א"כ הוא דוקא בחצוצרות דמקדש לכן לא נהגו לתקוע לעולם דהרי אין לנו החצוצרות.

ומה שהקשה כתר"ה שנשמט מהמג"א ומהאחרונים מקור המנהג שאין תוקעין דברי הריטב"א ל"ק כלום דהמג"א כתב לעיל מזה הא דכתב המ"מ שהמחזור כדברי הרשב"א או שופר או חצוצרות לכן הקשה דלמה אין נוהגין לתקוע בשופר והוצרכו האחרונים לתרץ מה שתירצו כי מצד מנהג צרפת לא היה לנו לנהוג כן כיון שסובר דהמצוה היא גם בשופר. ידידו דושי"ת באהבה.

משה פיינשטיין

סימן קע

באם לא אמר המלך הקדוש ב"ה ראש השנה

תרפ"ט ליובאן.

76 הנה בתר"י פ' תפלת השחר ד"ה שאין מקדשין כתוב ואית דמפרשי ביו"ט של ר"ה כיון שתלוי בר"ח אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בערבית אין מחזירין אותו והוא פליג שאע"פ שתלוי בר"ח כיון שהוא יו"ט ומצות יו"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה יש לנו לדון אותו כמו יו"ט ואם

לא הזכיר בערבית מעין יו"ט מחזירין אותו עיי"ש ולע"ד יש להזכיר עוד מזה שביו"ט שני של גליות מתפללין של יו"ט ומחזירין אותו אם לא הזכיר כדי דלא לייתי לזולתי בו וטעם זה יש אף בערבית של ר"ה. ויקשה מזה לכאורה על מש"כ הח"א כלל כ"ד סעי' י' בשם הגאון ר' אבלי פאסוועלער שאם טעה בערבית של ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו חוזר כדין ר"ח בערבית וכתב הח"א שהוא דין מחודש. הא הוא כשיטת האית דמפרשי ולדינא אינו כן כדמסיק הר' יונה ומוכרח כן כדזכרתי. ודווקא לומר דרק ביו"ט שני שהוא מדרבנן חששו דלא לייתי לזולתי ואלמוהו רבנן אבל בערבית דר"ה שהוא דאורייתא או אף ספק דאורייתא לא יזלו ולכן לא אלמוהו. דאף אם היה אפשר לומר כן אם היה מבואר הדין אבל מנא לו חדוש זה ולכנסו בדחוקים ובפרט שהוא נגד הר' יונה בפירוש דמחזירין.

→ והנכון לע"ד דודאי בלא הזכיר של יו"ט בערבית יסברו גם הר"א פאסוועלער והח"א כהר' יונה שמחזירין אך בהזכיר של יו"ט ולא אמר המלך הקדוש בזה חידשו דאין מחזירין כמו בר"ח. והטעם דהא איתא בר"ה דף ח' מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש ולכן מאחר שאין מקדשין את החדש אלא ביום אין נכנסין לדין אלא ביום למחר, וזה שאמרינן בעשיית המלך הקדוש איתא ברש"י ברכות דף י"ב לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם, וא"כ לא שייך זה אלא למחר שנכנסין או לדין ולהלן כל י' הימים אף בלילות אבל בליל א' של ר"ה שעדיין לא נכנסו לדין דהא לא קידשו החדש עדיין אין צורך בעצם לומר המלך הקדוש ורק לכתחלה אומרים כמו שמזכירין בר"ח ערבית את של ר"ח כדי שלא לשנות הלילה מהיום וחשו לזה רק לכתחלה ולא להחזירו בשכח ולא הזכיר וכן הוא בר"ה ערבית לענין המלך הקדוש. וזהו דין מחודש ממש שלא הוזכר בתר"י והוא נכון ונמצא לדינא שאם לא הזכיר של יו"ט בערבית ר"ה חוזר כהר' יונה ואם הזכיר של יו"ט רק לא אמר המלך הקדוש אינו חוזר.

→ ובערבית דליל ב' היה מסתבר שחוזר דלא גרע מכל עשיית אך אפשר שאם נצריכו לחזור יהיה זה זולתי דיו"ט שני שהיה מוכח דאינו יו"ט אבל יותר גוטה שמצד דבר דלא שכיח ליכא זולתי ולכן יש להחזירו. והח"א סתם בזה משמע קצת שאינו מחלק בין ליל א' דר"ה לליל שני אבל הנכון דבליל שני יש להחזירו כדכתבתי.

חלק א

ולמה שבארתי נמצא דבמתפלל קודם הנץ ושכח לומר המלך הקדוש דל"ד לר"ח שחוזר משום דבדיעבד אם ק ע"ה קודם הנץ נמי מקודש אבל כיון צריך לקדש החדש דוקא אחר הנץ ככל ביום ודאי לא קדשו מעולם קודם הנץ לא נכנסו ב"ד של מעלה לדין עד אחר מ"מ מסתבר שחוזר דאין לחלק משאר שהוא בדין יום גם קודם הנץ. וצע"ק משה

סימן קעא

בענין סדר מלכיות זכרונות

מע"כ ידידי מהר"ר אהרן דוייקאב ובדבר ברכות מלכיות זכרונות שופרות ש סי' תקצ"ג סק"ד דאם הקדים זכרו לא יצא ונמצא לדידיה באמר זכרונות או / שיחזור לאתה בחרתנו שכולל בה מלכות הסדר. אבל עצם דברי המג"א הוא רק ג הר"ן אבל לפי ראשון שהעכו"ב דברכות ה: יודע כולן לא יאמר אף אותן שיודע הרא"ש והטור אין לנו דין זה שיעכב גב תמוה קצת מה שהכריע המג"א למעשה ו הר"ן אך הוא משום שמשמע לו כן שמש"כ ואם התפלל קודם שתקע יצא הו סדרן אינו מעכב. אבל צריך טעם ואול שאם לא יחזור ויאמר מלכיות אחר זכרו ספק לבטלה וגם ספק לא יצא וגם יהיו ה"ט ברכות ספק לבטלה ואם יחזור ויא יצא בודאי וישאר רק ספק ברכה זו

אך אם מטעם זה היה לן לומר באחד כבר כולן שלא על הסדר שלא יחזור שיצא ואין כאן ברכה לבטלה ואין יחזו ברכה לבטלה ולכן משמע שסובר הר בהחלט כפי' ב' של הר"ן שכן מסתבר לו זהו מש"כ בס' לקט יושר לר' יוסף בר' של בעל תה"ד שהביא ידידי משום שמ לתקיעות ובתקיעות חוזר בהקדים תר שאין זה כסדרן, ולכן מפרשין גם עכ שמעכב הסדר וכן משמע מהמג"א עיי"ש.

יש להורות כהמג"א וכן סובר גם הגר"א וכן במשנה ברורה שצריך לחזור למלכות שהוא לאתה בחרתנו ולומר על הסדר. יידו.

משה פיינשטיין

סימן קעב

באם מחוייב להכנס בחולו בשביל קיום מצות עשה דשופר וכדומה

נשאלתי באחד שהיה חולה במחלת שטות והוא בבית החולים וגרפא אבל הרופאים אומרים שצ"ל שם עוד איזה שבועות תחת השגחתם כדי שלא יתקלקל ח"ו, אם צריכים להוציאו משם כדי שיקיים מצות שופר שבבית החולים אי אפשר. והשבתי שלע"ד אין צריכים להוציאו כי על עשה גם אונס ממון יותר מחומש נחשב אונס לפוטרו ואולי גם בפחות מחומש עיני בסי' תרנ"ו במג"א סק"ז ובספרי דברות משה על ב"ק סי' פ"ט הערה כ"ה, וא"כ כ"ש זה שעדיף להאדם אף מחומש ממון ויותר שהיה מוציא להתרפא אף כל ממנו שנחשב אונס ממצות עשה דשופר ופטור.

משה פיינשטיין

סימן קעג

באלו התוקעין בתפלת לחש ומפסיקין באמצע הברכה לשמוע התקיעות

כ"ז אלול תש"ו.

מע"כ בני מר דוד שליטי"א.

במה שהקשת לאלו הנהגין לתקוע כשמתפללין בלחש ויש שעומדין או באמצע הברכה ומפסיקין לשמוע התקיעות מ"ט לא יהיה זה הפסק להחולקים על רש"י בשמיעת קדושה שהוי הפסק בתוס' ברכות דף כ"א בשם ר"ת ותוס' סוכה דף ל"ה ד"ה שמע. הנכון לע"ד שרק התם שיוצא רק מחמת שהוא כעונה סברי שהוי הפסק אבל בעצם סברת רש"י ששמיעה לא הוי הפסק לא פליגי עליה ולכן בתקיעות שהשמיעה לבד היא המצוה ואינו

ולמה שבארתי נמצא דבמתפלל שהרית ר"ה קודם הנץ ושכח לומר המלך הקדוש לא יחזור דל"ד לר"ח שחזור משום דבדיעבד אם קדשו משעלה ע"ה קודם הנץ נמי מקודש אבל כיון דלכתחילה צריך לקדש החדש דוקא אחר הנץ ככל דבר שצריך ביום ודאי לא קדשו מעולם קודם הנץ א"כ ממילא לא נכנסו ב"ד של מעלה לדין עד אחר הנץ. אבל מ"מ מסתבר שחזור דאין לחלק משאר היום כיון שהוא בדין יום גם קודם הנץ. וצ"ע לדינא.

משה פיינשטיין

סימן קעא

בענין סדר מלכיות וזכרונות שופרות

מע"כ ידידי מהר"ר אהרן דוייקאבס שליט"א.

ובדבר ברכות מלכיות וזכרונות שופרות שאיתא במג"א סי' תקצ"ג סק"ד דאם הקדים זכרונות למלכיות לא יצא ונמצא לדידיה באמר זכרונות או שופרות קודם שיחזור לאתה בחרתנו שכולל בה מלכיות ואומר על הסדר. אבל עצם דברי המג"א הוא רק לפי שני של הר"ן אבל לפי ראשון שהעכוב דברכות הוא שאם אינו יודע כולן לא יאמר אף אותן שיודע וכן מפרשי הרא"ש והטור אין לנו דין זה שיעכב גם הסדר וא"כ תמוה קצת מה שהכריע המג"א למעשה כפי שני של הר"ן אך הוא משום שמשמע לו כן מלשון הרמ"א שמש"כ ואם התפלל קודם שתקע יצא הוא פירוש על סדרן אינו מעכב. אבל צריך טעם ואולי הוא משום שאם לא יחזור ויאמר מלכיות אחר זכרונות הרי הוא ספק לבטלה וגם ספק לא יצא וגם יהיה ממילא כל ה"ט ברכות ספק לבטלה ואם יחזור ויאמר על הסדר יצא בודאי וישאר רק ספק ברכה זו לבד לבטלה.

אך אם מטעם זה היה לן לומר באחד שטעה ואמר כבר כולן שלא על הסדר שלא יחזור כיון דאפשר שיצא ואין כאן ברכה לבטלה ואין יחזור ויהיה ספק ברכה לבטלה ולכן משמע שסובר הרמ"א והמג"א בהחלט כפי' ב' של הר"ן שכן מסתבר להו יותר ואולי זהו מש"כ בסי' לקט יושר לר' יוסף בר' משה תלמידו של בעל תה"ד שהביא ידידי משום שמדמה הברכות לתקיעות ובתקיעות חוזר בחקדים תרועה לתקיעה שאין זה כסדרן. ולכן מפרשין גם ע"כ דתקיעות שמעכב הסדר וכן משמע מהמג"א עיי"ש. עכ"פ לדינא

מחזירין אותו עיי"ש יו"ט שני של גליות וז"ל לא הזכיר כדי זה יש אף בערבית על מש"כ הח"א כלל כלי פאסועלער שאם אמר המלך הקדוש וכתב הח"א שהוא אית דמפרשי ולדינא וזכרה כן כדוכחתי. שהוא מרובנו חששו אבל בערבית דר"ה דאורייתא לא יולולו אפשר לומר כן אם י' חודש זה ולכנסו ה' יונה בפירוש

י"ר של יו"ט בערבית והח"א כהר' יונה ט ולא אמר המלך וז"ל כמו בר"ה. והטעם שאין ב"ד של מעלה של מטה את החדש החדש אלא ביום ימחר, וזה שאמרינן ברש"י ברכות דף י"א מלכותו לשפוט אלא למחר שנכנסין גלילות אבל בליל א' הא לא קידשו החדש הקדוש ורק לכתחלה י"א את של ר"ח כדי ו לזה רק לכתחלה י"ז הוא בר"ה ערבית מחודש ממש שלא י' לדינא שאם לא יז"ר כהר' יונה ואם המלך הקדוש אינו

כר שחזור דלא גרע צריכו לחזור יהיה ח דאינו יו"ט אבל י"ז ליכא זולול ולכן משמע קצת שאינו י' שני אבל הנכון תי.

לסדרת המג"ח לדבריו לכו"ע חייב להזכיר של ר"ח.

אמנם יעויין במרדכי צרכות סי' ל"ג דהביא שיטת הרי"ף דאם אמר האי הקדוש בעשרת ימי תשובה לריך לחזור, וכתב דיש פוסקים דגם בלא אמר זכרנו ומי כמוך וכדו' לריך לחזור ולהתפלל, וכתב ע"ז בשם הרי"ם מאוורא דאין חוזרים בלא אמר דברים אלו, והביא ראיה לדבריו מהא דקו"ל בשבת דף כ"ד דכל הזכרה הנאמרת צימים שאין בהם קרבן מוסף עשה ולא הזכיר אין מחזירין אותו, ואח"כ כתב המרדכי שיטתו צדואר הסוגיא והיולא מדבריו דבטעה ולא אמר המלך הקדוש צדיעבד ילא ואינו חוזר, עיי"ש. ומבואר מדבריו דסבר דהמלך הקדוש אינו מעטס נוסח התפלה כי אם דהוי הזכרה לריך להזכיר מלכות, וכן הוא להדיא בספר ראצו"ה סי' ס' סימן מ' דהוי הזכרה, ומכיון שאין צו מוסף דהא בכל עשרת ימי תשובה לריך להזכיר, אינו חוזר. ועיין נמי במאירי ספ"ק בצרכות הובא שיטה דאינו חוזר בטעה ואמר האי הקדוש וכן בחוס' ר"י חסיד בדף י"ב ע"ב ד"ה והלכתא, עיי"ש. ולפ"ז היה מראה דאם שכח ציוה"כ במנחה ואמר האי הקדוש אינו משלים במולאי יו"כ בערבית, וכמו לענין מנחה דר"ח, כנ"ל. אולם יש לומר דאין דנקטוין להלכה (עיין עושי"ע סימן תקפ"ב) דאם אמר האי הקדוש דחוזר ומתפלל ולא סבירא לן דהוי כדן הזכרה צימ שאין צו מוסף, היינו משום דס"ל דהמלך הקדוש אינו רק הזכרה כי אם דהוא מעטס נוסח התפילה ותו יש לומר דכמאן דלא התפלל דמי וכנ"ל.

והנה ידועה הוראת הגאון ר' אבלי פאסוועלר הובא בחיי אדם כלל כ"ד סי' י' בשכח ואמר האי הקדוש בערבית דר"ח דאין מחזירין אותו כדן עשה ולא הזכיר ר"ח בערבית דאין מחזירין אותו משום דאין מקדשין את החודש צלילה, ועיין במשנ"ב סי' תקפ"ב בשעה"ל ס"ק צ' שהקשה ע"ז דזה היה שייך רק אם היה

ב) בנדר החתימה דהמלך הקדוש *

76 יש לעיין צמי ששכח ולא אמר המלך הקדוש במנחה ציוה"כ אי חייב להתפלל בערב שחיס אט"פ שבערב גם כן לא יאמר המלך הקדוש אלא האי הקדוש כמו שאמר במנחה. דנראה דיש לחלק מדברי החוס' כנ"ל גבי מנחה דר"ח, דהתם איכא למימר דחשיב כמאן דהתפלל אף דלא הזכיר ר"ח, כיון דגם בלא יעלה ויבוא הוי נוסח התפילה כדן, אבל בלא אמר המלך הקדוש הוי שינוי בנוסח הצרכה גופא וא"כ ודאי חשיב כמאן דלא התפלל, ועל כן לריך להשלים אט"פ שכחה ג"כ לא יאמר המלך הקדוש כיון דהשתא כך הוא נוסח הצרכה והוי הפלה כדן, משא"כ כשהתפלל מנחה ונוסח הצרכה היה המלך הקדוש והוא לא אמר הנוסח א"כ חשיב כמאן דלא התפלל. וכן ראיתי כיו"צ בכתבי הגר"ח דאם שכח ולא אמר על ומטר במנחה בערב שבת דמתפלל ערבית שחיס אט"פ שגם בערב לא יאמר על ומטר, משום דכיון דטל ומטר הוא מסדר התפלה השתא דלא אמר כמאן דלא התפלל דמי ולכן חייב להשלים בערב התפלה הראויה בערב אט"פ שלא יזכיר על ומטר אבל עכ"פ יתפלל כדן, עיי"ש. ועיין בספר "צית אבי" מש"כ שם צענין מי ששכח ואמר האי הקדוש ביום גדליה דחוזר ומתפלל אי לריך לחזור ולומר גם עגו, ודימה זה למה שכתב המג"ח בסימן קפ"ח דמי ששכח ראה בשבת ר"ח כשחוזר ומצרך לריך גם לומר יעלה ויבוא, עיי"ש. ולפי כנ"ל אפילו נימא דלא כהמג"ח ואינו לריך לחזור ולהזכיר ר"ח מ"מ בשכח ואמר האי הקדוש דלא הוי תפלה כלל וכמשנ"ת בודאי חוזר ואומר עגו.

* מרשימות.

ספר זכרון שמואל

ברג"ל ר' שמואל רובינא ס"ק
נא ישיב רובינא

מתפלל תפילה חול משא"כ בזה דהתפלל שאר כל התפילה של ר"ה אי"כ ממ"נ אינו יולא דהא הוי תרתו דסתרי, ואולי דהוא מייירי דנזכר תיכף שביים האי הקדוש (לאחר כדי דיבור) ולדידיה לריך לסיים בשל חול, ואף בזה נטיג דאף דבתריי מסתפק דאפשר דיולא בשל חול צדיעבד אבל להתיר לכתחילה לסיים בשל חול זה לא מלינו, עכ"ד המשנ"ב. ויש לומר דבתמת מייירי שהתפלל של ר"ה אבל סובר הרמ"פ דאף דנקטין להלכה דאם לא אמר המלך הקדוש מחזירין אותו, אין זה משום דכך נוסח התפילה וממילא חשיב כלא התפלל חלה הוי הזכרה וכדין הזכרות שאם לא אמר מחזירין אותו, ואי"כ ממילא לא הוי תרתו דסתרי דהרי חשיב תפילה אף בלא הזכרה

חלה לריך להזכיר, ולענין זה לריך לחזור ולהתפלל משום הזכרה בזה יש הקולא דכיון דאין מקדשין את החודש צלילה אינו חוזר וכמו צר"ח, ודו"ק.
והנה מנהגנו לומר בצרכת מעין שצט צליל שבת דימי תשובה המלך הקדוש וזה אחי שפיר אי נקטין דהוי מעלם נוסח התפילה, אולם לכני דסברי דהוי רק הזכרה הרי לא תקנו הזכרה דיו"ט ור"ח בצרכת מעין שצט ואי"כ ה"ה דאין לריך להזכיר מלכות. וראיתי באמת דכתוב בספר מנהגים מיוחדים לחלמוד מהר"ם מרוטנבורג (הגדמ"ח ע"י חלפנצין) עמ"ג ח"ג, ושמעתי שאין לומר זו (במעין שצט) המלך הקדוש שצבת שצטשרת ימי תשובה * L

סימן כג

בענין עשרה בברכת הגומל *

א) כתב השו"ע באו"ח סי' רי"ט ס"ג, לריך לברך ברכה זו בפני עשרה וכו' ואם ברך בפחות מעשרה, יש אומרים שיאל, ויש אומרים שלא יאל, וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות, ע"כ. והנה זה פשוט דאפילו לשיטת הפוסקים דעשרה הוא לטובא ואם ברך שלא בפני עשרה לא יאל וחוזר ומברך בשם ומלכות, מ"מ לא הוי ברכה לצטלה, דהא איבו לא גרע מאחר דיכול לברך עליו ברכת הגומל ולא לריך עשרה וכמו שכתבו תר"י והוציא במג"א סק"ד, והרי דהוי ברכה מעליא, חלה דמ"מ לא יאל יד"ה דהחיוז הוא לברך דוקא

בעשרה. ועפ"י לא הבנתי מש"כ הפרמ"ג בזה דכתב הר"ר דאשה תברך צינה לצין עלמה, וכתב הפרמ"ג דהוי ספק ברכה לצטלה, ובאמת פשיטא דלא הוי ברכה לצטלה. ועיי' ב"מחליה השקל" שכתב באשה שצטלה יברך שלא בפני עשרה, וכש"כ תר"י דאחר יכול לברך שלא בעשרה, והוא תענה חמן. ולא ידעתי מ"ש צטלה מאיבוי עלמה, דכמו כן גם היא יכולה לברך וכמו אחר, חלה שאין יולאין ידי חובה בזה, אבל אשה שצין כך אינה מצרכת בעשרה משום דלאו אורח חרעה בפני עשרה אנשים, ורק דמ"י מקיימת מיהת הצרכה שלא בעשרה, שפיר יכולה לברך. שו"ר צציה"ל שהציה כן צטס הרע"א דגם הוא עלמו אם ברך שלא בעשרה אין זה ברכה לצטלה, דלא גרע מאחר, חלה דאסור לו לברך, כיון דלא יוכל אח"כ לקיים הדין בפני עשרה מספיקא שמה יאל, [ולשיטת הראשונים דיכול לברך אח"כ, ג"כ י"ל דמ"מ כיון דיברך

* א"ה. ואע"ג דשיטת מהר"ם מרוטנבורג מבואר להדיא בתשב"ץ קטן סי' קי"ט דאם לא אמר המלך הקדוש חזור, ואי בפרש דטעמו הוא משום דכן הוא נוסח התפילה אי"כ למה במעין שבע אינו אומר המלך הקדוש, וע"כ דסבר דהוי הזכרה וסבר דמחזירין וזהו ראייה למשנ"ת בשיטת הרא"פ.
 * מרשימות.

אח"כ צ
 לריכה,
 דס"ל דג
 ס"ק אי
 מצרכות
 סגי בלא
 נשים, עו
 אלו רשו
 הכ"ה ה
 כשיטת
 צפני טש
 דלא יאל
 דמ"מ ה
 דהרי פכ
 צרכה ל
 צסק"ד,
 צעשרה,

צ והנ
 צקבל ט
 שנא' וצ
 חשי וכו
 רצון, ק
 ועבדי לו
 היא בגי
 צטס הו
 עבדין
 הגרע"א
 איך שיין
 צרכות
 חשא, ט
 לא חשא
 שלא צט
 צפני ו"
 חיוצ, ו

25

היא כהנחלת צבי. ולכן לדינא יותר עדיף לחכות עם הברכה עד שיהיו שלשים יום וימשמש בהמונה בדרך ואם לא יקשה לפניו ליטלה ולברך ויקבענה תיכף יותר עדיף. — ובדבר אם יש איסור ריבית ככסף שנותניו להבאגק יש בזה הרבה פרטים ולא אשיב בכתב אלא בע"פ כשיהי' אצלי.

ידידו.

משה פיינשטיין

תקנה ממש להתחיל בתיבות אלו מ"מ יקשה על החלת סדרון למה לא סדרו באופן שיהיה ההפסק באמצע שתהיה סתומא לכולי עלמא.

אבל באמת לא קשה על תחלת סדרון ומה שהנהיגו לכתוב והיה באמצע שיטה ומניחין חלק בראש השיטה, דהתוס' והרא"ש הא כתבו דהוא מחמת שהלכה כמ"ד פתוחות ולהרמב"ם הוא מחמת שזהו צורת סתומה ונמצא שכ"ע מודים בהמנהג אך למר הוא מחמת שהלכה פתוחות ולמר מחמת שהלכה סתומות וא"כ אין שייך להקשות דיעשו באופן שהיא סתומה לכ"ע דהא לתוס' ורא"ש שהיא פתוחה עשו כן משום שצריך פתוחות ולכן על מה שהנהיגו הקדמונים לא קשה כלום.

אך למה שמסיק הרא"ש שהלכה רק שיכול לעשות אף פתוחות ולכן כתב הרא"ש שישנו קצת מהמנהג ולא יניחו כשעור ג' אותיות בסוף השיטה וכן בראש השיטה לקיים הא דאמר והאידינא נהגו בסתומות, יקשה קצת דכיון דיותר טוב בסתומות ורשאין בשביל זה לשנות המנהג היה לן לשנות ולעשות ההפסק באמצע כדי שתהיה סתומה לכ"ע. אבל א"כ שפיר תירץ הש"ך דבשינוי בזה הא יצטרכו לשנות גם את ראשי השיטות וזה אין כדאי לשנות לא מבעיא אם נימא דהש"ך סובר שבשביל שלא יתבלבלו כל אחד בכתיבתו עשו זה בדין תקנה דסדור התחלת ראשי השיטות שאנן אין יכולין לשנות ולעבור על תקנתם כיון שכשר גם בפתוחות, דאף שגם התקנה היא רק לכתחלה מ"מ הא לא גרויח כלום דגם דין סתומות הוא רק לכתחלה, וגם פשוט שיהיה אסור לשנות משום דהא עובר ממש על התקנה כיון שע"ז תקנו שלכתחלה יתחילו השורות בתיבות אלו אף שלא תקנו לפסול דל"ד לדבר שבעצם הדין יש חלוק בין לכתחלה לדיעבד דאינו שייך להחשיבו עובר כיון שבדיעבד כשר והוי הלכתחלה רק הדור בעלמא, וגם הא התקנה עובר בודאי ודין סתומה לעשותה באמצע הא הוא רק לצאת שיטת תוס' ורא"ש שיותר מספק לא היו ואין לעבור על ודאי בשביל קיום ספק.

אלא אף אם נימא דגם הש"ך סובר שאינה תקנה אלא סדור סופרים בעלמא, מ"מ אם האמת הוא כתוס' ורא"ש שזהו צורת פתוחה גם הקדמונים שהנהיגו סדור זה ידעו שהיא פתוחה דהא לא פליגי התוס' עלייהו ומ"מ לא חשו לזה אלמא שסדור זה היה עדיף להו ממעלת סתומות וא"כ אין כדאי לשנות דהאחרונים לא יכלו למיפלג עליהו.

סימן קפ

בענין פתוחות וסתומות במוזח

י"ד מרחשון תשי"ז.

מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר נתן נטע גרינבלאט שליט"א.

ענף א

בדבר קושייתך על מה שאין עושין במוזח סתומה לכ"ע דהיינו שיהי' ההפסק באמצע וטעם הש"ך סי' רפ"ח סק"י משום שצריך להתחיל שיטה שביעית והיא, ודאי תמוה כדכתבת דהתחלת השיטות בתיבות אלו שנהגו לא מעכבא וגם אינו חיוב דין דלכתחלה אף שנקטם הרי"ף ורמב"ם. ועיין בתוס' מנחות דף ל"ב שכתבו שנהגו כ"ה שיטין במוזח א"כ בהכרח שינו בהתחלת תיבות אחרות באיזה שיטות ולא מסתבר שפליגי בהלכה אלא אף לרי"ף ורמב"ם הוא רק מנהג הסופרים בעלמא כמדוייק לשון הרי"ף שכתב וכבר עבדו לה ספרייא תקנתא משמע שאינו תק"ח אלא שהסופרים סדרו כך להתחיל ראשי השיטות בתיבות אלו כדי שיהיה על הארץ בשיטה אחרונה ואף שיש ודאי לסדר גם באופן אחר ויהיה על הארץ בשיטה אחרונה אבל סדרו דבר קבוע לכל כדי שלא יתבלבלו כל אחד בכתיבתו ולא יבאו למעט הכתב או להאריך בשביל זה. ולתוס' שהוא כ"ה שיטות אפשר סדרו הסופרים במקומם ג"כ איזה סדר קבוע או סופרי מקום בעלי התוס' לא עשו סדר בזה, אבל ודאי אינה תקנה בדין הכתיבה דוקא אף להרי"ף אלא סדר הסופרים בעלמא. ואף אם נימא שהש"ך סובר שמצד שלא יתבלבלו כל אחד בכתיבתו עשו בדין

זכות עם
ף שפטור
ה שמצד
אין שייך
א בפטר
ז השחר
במנחות
המשמוש
כשיאריך
ו ולברך
ז' סוכה
י שיכול
ז' שהוא
המשמוש
בשעה
אף אחר
שמברך.
לין ולא
בהטלית
שהסירו
ראשונה
סוברי
צטף בו
צ"י י"ד
משי
ז' שא"צ
בפושט
ם ולא
ז' שלא
ז' יכול
שפושט
פ' הא
יקיים
ו' וא"כ
ז' טעם
ד יכול
הנחלת
ז' אלא
ך כמו
ס' ח'
ל מה
שאיך
י כמו
לפשוט
א ג"כ

חלק 10

ואשכחן עוד דבר גדול מזה שהנהיגו לכתחלה שיעשו רק כדיון הבדיעבד, דהא כל דבר הצריך יום לכתחלה הוא משתנן החמה ורק בדיעבד כשר מעלות השחר כמפורש במגילה דף כ' וא"כ גם שחיטת התמיד היה צריך להיות כן דגם התמיד הוא דבר שצריך להיות ביום ואין מקום לחלקו משאר דברים ושאר קרבנות שלכתחלה הוא דוקא מנן החמה ומ"מ הקריבו לכתחלה התמיד תיכף בהאיר המזרח שהוא זמן רב קודם נץ החמה הרי מצינו דמצד חביבות מצות התמיד הנהיגו לעשות לכתחלה כהבדיעבד מצד הזרירות להקדים, ובשלמא אם נימא דמדאורייתא גם בכל הדברים שצריכין ביום יכולין לעשות גם לכתחלה מעלות השחר ורק מדרבנן צריך לכתחלה מגן החמה כדמשמע מרש"י במגילה שם אפשר לומר דבתמיד לא תקנו ונשאר אדינא דגם לכתחלה יהיה מעלות השחר וכן משמע במנחת חנוך מצוה ת"א. אבל יותר משמע לע"ד דמדאורייתא הוא מנן החמה לכתחלה מהא דמגילה שם שאחר שהביא קרא דלמאיר ובא קרא יום שלכן כשר משעלה השחר לא הקשה דא"כ מ"ט צריך לכתחלה דוקא משתנן החמה ולומר שהוא רק מדרבנן אלא משמע שהוא משום דעצם פירוש יום הוא רק משתנן החמה ולכן בעי דוקא אחר הגן ורק שנתרבה מלאר יום שג"ז נקרא יום לכן מועיל זה רק אלדיעבד שכשר ולא נפקע לגמרי מלשון יום שהוא לאחר הגן דוקא שזה נשאר לענין לכתחלה. וכן משמע ברמב"ם פ"א ממילה ה"ח ובר"פ י"א מפרה שהוא דאורייתא דכתב סתם ב' הדינים דלכתחלה צריך אחר עלות השמש ובדיעבד כשר מעלות השחר ולא כתב שהוא מדרבנן וא"כ ודאי גם בתמיד אין לחלקו משאר דברים שצריכין יום שלכתחלה הוא אחר הגן. ודוחק לומר שבתמיד יש הלכה מיוחדת שאף שנאמר בו יום הוא אף לכתחלה מעלות השחר דלא הווכר זה. ולכן צ"ל כדבארתי שבשביל החביבות והזרירות הנהיגו לכתחלה לעשות כהבדיעבד. ומה שהרמב"ם פ"א מתמיד ה"ב כתב סתם שזמן שחיטתו קודם שתעלה החמה הוא משום שעכ"פ נמצא למעשה שליכא דין דלכתחלה אחר הגן בתמידין אף שבעצם היה צריך להיות. ועוד מצינו לר"ת בתוס' יומא דף ל"ז דומן ק"ש הוא לכתחלה אחר הגן כמו כל דבר הצריכים להיות ביום אך מ"מ קראו התיקין קודם הגן שלא כדיון בשביל חביבות התפלה שהוא בשעת הגן עיי"ש וא"כ ברור שסובר ר"ת דמדאורייתא הוא לכתחלה אחר הגן דאם מדרבנן לא היו מתקנין בק"ש כלל כיון שיש אדרבה מעלה דוקא לקרא קודם הגן ול"ד

לאחרני שאין בהו מעלה ושייך לתקן ואין מביא ר"ת ראייה ממתני' דמגילה דדבר שזמנו ביום מצותו אחר הגן הא שם איירי במגילה ומילה וטבילה והזאה שאין בהו מעלה קודם הגן. וגם אם יסבור ר"ת שמה שצריך בדברים שדינם ביום לכתחלה אחר הגן הוא רק מדרבנן וסובר שגם בק"ש הוא ככל דבר שלכתחלה אחר הגן נמצא שלא חשו רבנן להמעלה שיש בק"ש לקרא קודם הגן בשביל חביבות התפלה ותקנו שלא לקרא קודם הגן איך עברו התיקין על התקנה אחרי שרבנן אסרו מלחוש למעלה זו הא יש כח ביד חכמים לעקור אף מצוה דאורייתא כשראו בזה צורך ואף מצות שופר החביבה ביותר. שהוא להעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים כדכתבו התוס' בסוכה דף מ"ג בטלו וכ"ש שיש בהם כח לעקור כשרואין צורך בתקנתם אף שיש מעלה בשביל חביבות התפלה והיה אסור לעבור על תקנתם. אלא ודאי צריך לומר שר"ת סובר שדברים שצריך לעשות ביום שהוא אחר הגן לכתחלה הוא מדאורייתא אך מ"מ עשו לכתחלה כהבדיעבד מצד חביבות התפלה וא"כ הרי מצינו ששייך להנהיג בשביל צורך לעשות אף לכתחלה כהבדיעבד. L

וא"כ גם במוזה כיון שהקדמונים הנהיגו סדור זה אף שידעו שהיא פתוחה אלמא דצורך סדור זה הכריע להו לעשות לכתחלה כהבדיעבד אין אנחנו יכולין למיפלג עליהו ולשנות. ול"ד לשינוי של הרא"ש שלא יניחו כשעור ג' אותיות דלא משנה הסדור וא"כ לא היה זה שמניחין כשעור ג' אותיות בכלל מנהגם שאין זה צורך למנהגם לכן יש לעשות בפחות מג' אותיות כדי לקיים הלכתחלה ויש להרא"ש רק ראייה שכשר נמי בפחותות וגם שאין בזה קפידא כ"כ דאם היתה קפידא גדולה וכ"ש אם היתה פסולה לא היו מסדרין באופן שבקל יכולין לבא לעשות פחותות באם יניחו חלק במשהו יותר שאז יהיה חלק כ"ג אותיות ותהיה פתוחה אלא הוא משום דסברו כמ"ד אף פתוחות ואף שגם לדידיה יותר טוב בסתומות כדאר"ג בר יצחק במנחות דף ל"ב שהוא כמ"ד זה להרא"ש. מ"מ הכריע להו צורך הסדור שלא לחוש לזה אבל ודאי גם הם מסתמא עשו רק בחלק פחות מג' אותיות כיון שזה אפשר לעשות גם כפי סדורם ראשי השיטות ולכן טוב לעשות כן אף שהוא שלא כדנהגו משום שלא היה זה במנהגם שעשו כן. אבל אם לא נסבור כעצת הרא"ש מצד קושית הבי"א אין יכולין לשנות ההפסק באמצע ולשנות מסדורן כדלעיל. וזהו תירוץ הש"ך.

(ומסתבר לע"ד דגם לרש"י מה שדברי להיות ביום הוא לכתחלה מהנץ הוא מדא שכתב במגילה שם אבל לפי שאין הכל צריכין להמתין עד הגן שלשון זה הוא לתקנתא. הוא רק בשביל טבילה והזאה רש"י דאין שייך שיהיה חלוק מדאורייתא ו לדיעבד זכיון דעכ"פ נטהר בכך מאי בקיום מצוה שייך לומר דיש קפידא מן ה אותה באופן המובחר והמהודר אבל טב שעיקרן לטהרה אף למ"ד שהם מצוה אין חלוק אם אף נטהר לומר שלכתחלה יהיה הגן לכן פ"י שהוא מדרבנן לפי שאין א אבל במילה אפשר מודה שמדאורייתא צר למול אחר הגן. ועיין בר"ן שם שכתב ברור הוא בהנץ משמע שהוא מדאורייתא גדולה מהמרדכי שם שכתב בשם ראב"ה ד כתוב בהו יום בהדיא אבל ציצית דל יום שרי מעמוד השחר לכתחלה עיי"ש מדרבנן מחמת שאין בקיאין מאי ג"מ א יום בהדיא או לא מאחר שעכ"פ צריך ע אך דברי המרדכי אינו מובן איזה איסור בלילה ואולי הוא לענין הברכה וצ"ע.)

ענף ב

ומה שהקשה הבי"א על הרא"ש דאם מג' אותיות בסוף השיטה ובראש השיטה כאן פרישה דשעור ריח פרישה ודאי נ לע"ד דבר חדש דאם צריך סתומות במוזה לומר דלא יצטרך להניח שום ריח כלל. הגבורים בהלכות מוזה לשון ריא"ז ושאר הפרשנים שמפורש שיטה כוונ ד לעשות פרשיותיה סתומות שאין מניחין פרישה לפרשה אלא כותב שתיהן כאילו הן וברור שאינו מחמת דסברי דגם בס"ח סתומה הפסק דא"כ מ"ט נקראת פרישה במוזה סברי כן. והטעם דבכתבת מוזה לכתוב פרשיות אלא אותן התיבות שנאמר לכתוב בכל אופן שיהיה דרך על הה וכתבתם וכתבת פרשיות הוא דין רק במוזה.

והנה מסתבר שיש חלוק בגדר הה לעשות בין הפרשיות בין פתוחה לסתומ הוא רק מחמת שצריך הפרש בין פרישה שצריך שעור ט' אותיות לרמב"ם או בשם הרא"ש הוא מחמת שפחות מזה לא

הזכרת ר"ח וחווה"מ

א.

74 ה"חיי אדם" (כלל כ"ד סעיף י') כתב בשם הגאון מוהר"ר אבלי פאסוועליר, כי אחד שטעה ולא אמר המלך הקדוש בליל א' של ר"ה אין מחזירין אותו, דכמו דמי שטעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בליל ר"ח אינו צריך לחזור, כמבואר בברכות (ל, ב), מחמת שאין מקדשים את החודש בלילה, הוא הדין בליל של ר"ה שאינו צריך לחזור מחמת שאין מקדשים את החודש בלילה. לפום ריהטא, הדברים נכונים, כי מהו ההבדל בין שכח ולא אמר יעלה ויבוא בליל ר"ח פשוט או שלא אמר המלך הקדוש בליל ר"ה. אולם מצד שני, ההוראה היא מפליגה ביותר, משום שלפיה צריכים אנו לפסוק כי גם במקרה ששכח והתפלל של חול ולא הזכיר ר"ה כלל בלילה הראשון ג"כ אינו צריך לחזור מאותו טעם, שאין מקדשים את החודש בלילה ולא נתקדש עדיין ליל ראשון בקדושת יו"ט התלויה בקידוש החודש. פסק כזה כמעט שמבהיל הרעיון; ואם נעיין בפוסקים מן הרמב"ם עד גדולי האחרונים לא נמצא דין כזה. אדרבה, מדבריהם משמע כי אין חילוק בין ליל ר"ה לליל יו"ט אחר, ובכולם אין אנו מפלים בין לילה ליום, ואם לא הזכיר של יו"ט חוזר. ואמנם שמעתי פעם מפי אבא מארי זצ"ל שאין לפסוק כהר"א פאסוועליר. אך צריך לעמוד על טעם הדבר.

יתירה מזו, ההלכה של רב שאין חוזרים על השמטת מעין המאורע בערבית ר"ח מפני שאין מקדשים את החודש אלא ביום זקוקה לבירור כשלעצמה. ברור שאי אפשר לנמקה בכך שבלילה אין אנו יודעים ודאית אם החודש יתקדש אם לאו. דהתינוח בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה אז באמת לא ידעו, אפילו בבית הועד בלילה, אם למחר יבואו עדים ויעידו על הירח שנראה בזמנו. לפיכך, כשאחד לא הזכיר יעלה ויבוא בתפלת ערבית, בודאי לא היו מחזירים אותו - ולא עוד אלא שמסופקני אם בכלל היו מזכירים ר"ח ערבית - שהרי אי אפשר היה לקבוע אם לילה זה יתקדש למחר או לא. ברם, אחר שבטלה הראיה וקביעת חדשים ומועדים התחילה להסתמך על החשבון, אנו יודעים בודאי יום שיחול בו ר"ח וחלות קדושת היום רובצת עליו מערב ועד בוקר. ואם כן, צ"ע מדוע לא נחזור גם בערבית אם שכחנו להזכיר ר"ח. מהו ההבדל בין שחרית לערבית, והרי חלות ראש חודש ישנה בו תמיד. אמנם על דין הגמרא אין להקשות, שהלא נאמר בתקופת הראיה ואז פסקו כי אין חוזרין על ערבית. אך הסוגיא משתמשת בהלכה זו גם

- קיג -

שזכרתי לזכר אבא מארי זצ"ל חלק א
 ה"ח ל מנהג הלוי סולוביץ' זצ"ל
 .14

גר"ל ל יוסף זצ"ל הלוי סולוביץ' זצ"ל

ביחס לזמן קביעות ע"פ חשבון. אממר ורב אשי, שחיו שניהם זמן רב אחד ביטול תקופת הראיה, נחלקו בה, וכנראה מדבריהם שעודנה היתה עומדת בתוקפה. ואמנם צ"ע מהיכן ידעו אממר ורב אשי, כי רב נתכוין גם לעת שלטון החשבון במקום הראיה, ביחס להזכרת מועדים בתפלה. אך התשובה פשוטה מאד. רב, כשאמר אין חזרין על השמטת יעלה ויבוא בערבית, לא חילק בין חודש מלא לחודש חסר¹. והנה בחודש חסר, שיום ר"ח צריך לחול בשלושים לחודש שעבר, אז לא ידעו בלילה אם יום מחר יתקדש או לא, אבל כשהחודש העבר היה מלא, הדבר היה ברור לכל שיום ל"א הוא ר"ח, כי אין חדשה של לבנה יותר משלשים יום, והחודש היה מתקדש מאליו קדושת שמים בין אם באו עדים ובין אם לא באו. א"כ אמאי לא יחזרו על השמטת יעלה ויבוא מתפלת ערבית?, וכיון שרב לא חילק בין ראש חודש שחל להיות בשלשים לר"ח ביום ל"א, ממילא חזינו שדינו מתייחס גם לזמן קביעות ר"ח על פי חשבון, כי מהו ההבדל בין חודש מלא בשעת קביעות על פי הראיה לחודש חסר בזמנו. כאן ושם, ידוע החודש וקבוע הוא ע"י קידוש שמים. לפיכך נקטו אממר ורב אשי לדבר פשוט כי הלכה זו נוהגת גם בזמן הזה שאנו מקדשים על פי החשבון וכן פסקו כל הראשונים. אלא דצ"ע מהו באמת פירושה של הלכה זו ואיך אפשר להשתמש בה במקום שאין אנו צריכים לקבלת עדות והחודש קבוע ועומד.

עוד קשה להבין באותו ענין, אם רב פסק שאין חזרין על יעלה ויבוא בליל ר"ח משום שאין מקדשים את החודש בלילה ולא היו עדיין ר"ח — אמאי נאמר יעלה ויבוא בכלל, נדלג על ההזכרה מעין המאורע בערבית ולא נאמרה כלל. מהו החילוק ביחס לדין אין מקדשים את החודש אלא ביום בין לכתחילה לבדיעבד?
 (ב) יעוין בסוגיא בברכות (ל, ב): „טעה ולא הזכיר ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין, במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה"². וצ"ע, מאי שנא ר"ח משבת ויו"ט, אשר אם הושמטה בהם ההזכרה מתפלת שחרית חזרין אע"פ שיכול להתפלל מוסף, וכן במוסף מחזירין אותו למרות שיכול להזכיר במנחה, ובר"ח אם בידו להזכיר בתפלה אחרת אין מחזירין אותו. L

(ג) הסוגיא בשבת (כד, א) נסתפקה האם מזכירים ר"ח בברכת המזון:

1 עיין בתוספות, ברכות ל, ב ד"ה לפי, שהביאו דעה שכשראש חודש יומיים „דוקא בלילה ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקדש מיום שלפניו". אך הם הסיקו: „ולא נראה לחלק"; ובגמרא שם מצאנו להיפך, שאממר סבר שבחדש חסר מחזירין אותו.
 2 כך הגירסא לפנינו, והיא הרווחת בין חכמי צרפת. אך הרבה ראשונים, ביניהם הר"ף, הרמב"ם, והרא"ש, לא גרסו את סוף הברייתא, ולדעתם אין סומכים במוסף על זה שיכול לאומרה במנחה אלא מחזירין אותו.

„איבעיא להו מ צריך ראש חודי מזכירין". הגמרא: ממה נפשך, אם משום דמותר ב זה תלוי באיסור ד) גרסינן גידל קמיה דרב שבתות למנוחה ולא הזכיר של ברוך מקדש ישו חדשים לעמו יע אי חתים בה א חדשים לעמו יי בר"ח נקבע יסו אינו צריך לברך אז יהא אסור ג ר"ח לזכרון לענ נאמר, מאידך ג שהתחיל ברכת ההבדל בין שב קצר?

כדי לעמוד יעוין, ראשית, א יום בשנה החלי הואיל ויחיד גון עשר ימים שהי טוב הראשון שי ימי חנוכה ושני דאמרין כל יומ דפסח אין חלוק ראש חודש דאי לכם כליל התק

7 ← לפי המבואר, אף מיושבת הסוגיא דברכות, שבשכח ולא הזכיר ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרו במוסף – וכן, לגירסת הרבה ראשונים, שכח ולא הזכיר במוסף אין מחזירים אותו מפני שיכול לאומרו במנחה. הקשינו, אמאי חלוק ר"ח משבת ויו"ט שחוזר אם לא הזכיר קדושת היום בתפלה אע"פ שבידו להזכיר בתפלה אחרת. אך התירוץ פשוט. בשבת ויו"ט שצריך להזכיר קדושת היום, אין האפשרות של הזכרה בתפלה הבאה פוטרת אותו מחיוב חזרה על תפלה זו שנטולה הזכרת קדושת היום. ברם בר"ח, שלא מזכירים קדושת היום כלל, ויעלה ויבוא מופיע רק בתור קובע, שפיר אמרינן שכיון שבידו להזכיר בתפלה אחרת (במוסף או, לדעת חכמי אשכנז, במנחה) מתקיימת הקביעות ויש לו על מה לסמוך. לאמיתו של דבר, חלוק חיוב הזכרת קדושת היום מהזכרה של קביעות. בשעה שהעדר קדושת היום פוסל את התפלה ומפקיע כל חלותה ודינה עד שאין תפלה אחרת מתקנתה, חסרון קביעות אינו מבטל את הכשר התפלה. כל רין חזרה נובע מצורך קיום תקנת חז"ל של קביעות החודש שתיקנוה בתפלה וחסר בידו קיום זה, אבל אין התפלה פגומה על-ידי השמטת הקביעות. המתפלל אינו חוזר כדי למלא תפלה שלא קיים עדיין – אין דבר חסר לו בתפלתו, אם אנו דנים עליה מפאת השקפת תפלה – אלא כדי לקיים קביעות ר"ח שנתקנה בתפלה. בעצם תקנת קביעות ר"ח הותנה, כי אם שכח ולא הזכיר יתפלל עוד הפעם לשם מילוי הקביעות. ברם, אם אחד התפלל ולא הזכיר ר"ח לא איבד שום דבר ביתחם לקיום תפלה ועבודה שבלב – וזאת בניגוד לשבת ויו"ט דאם התפלל בהם של חול ולא הזכיר לא קיים מצות תפלה כלל, דשם נאמרה ההלכה כי ביום קודש צריכים להזכיר קדושת היום בתפלה. לפיכך בר"ח אמרינן כי אם שכח ולא הזכיר יעלה ויבוא אין חוזר מפני שיכול לאומרו בתפלה אחרת, אך לא כן בשבת ויום טוב. כמו כן, מבינים אנו איבעיית הגמרא בשבת, האם מזכירים ר"ח בברכת המזון, משום דר"ח דאורייתא, או דלמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מזכירים. הקשינו, מה ענין עשיית מלאכה להזכרה בברכת המזון, הא בתפלה מזכירין אנו אע"פ שמותר במלאכה, ומדוע תופקע הזכרה מברהמ"ז. לפי המבואר הכל עולה יפה. הזכרת ר"ח בתפלה אינה משום קדושת היום, אלא בשביל קיום קביעות החודש; ובכן יתכן, כי צורך קביעות נאמר רק בתפלה אבל לא בברכת המזון. לו היתה ההזכרה קשורה עם קדושת היום לא היתה הסוגיא מסתפקת כלל, ובודאי שהיינו מזכירים. אולם היות וההזכרה באה לשם קביעות ולא לשם קדושת היום שאינה קיימת כלל בגבולין, נסתפקה הגמרא האם קביעות הוכנסה לברכת המזון. ומה מדוייק לשון הסוגיא, „מהו להזכיר ר"ח בברכת המזון אם תימצי לומר בחנוכה דרבנן לא צריך” – כלומר, אין הזכרת מפני המאורע נהגת בברהמ"ז, רק בתפלה, דאין מזכירין של חנוכה, ורק אם בא להזכיר מזכיר; „ראש חודש דאורייתא

אל,
נוהג
זיום
ולת
דים
עות
שום
נפס
עים
בית
זרון
נמא
בוא
ישת
פילו
גללו
ורים
ז ז
ואין
איה
ז"ד,
שים
ידי
ולות
נים
בית
יכים
וכה,
גורך
יבין.

צריך" - מ"מ הזכרה בר"ח ישנה משום שר"ח מדאורייתא ואיכא קיום של קביעות גם בברכת המזון; „או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מזכרין" - אין קדושה נוהגת בו וקביעות אינה מצטרפת לברהמ"ז.

כמו כן, ניחא הסוגיא דבר"ח אינו חותם בברכה הנאמרת לפני הטוב והמטיב, אם שכח יעלה ויבוא. הברכה כשהיא לעצמה נאמרת בשם ומלכות, אבל כל זה הוא רק כשאנו דנים מפאת קביעות החודש, ברם כשאנו נגשים לשאלת קדושת היום, אי אפשר להזכירה בברכת המזון בתור ברכה. נמצא, כי בפתיחה, אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל, ישנה קביעות החודש ולכן אומרה בשם ומלכות, כי פסקינן שגם בברכת המזון יש קביעות ר"ח. ברם, חתימת מקדש ישראל ור"ח אי אפשר לומר כי אין אנו מזכירים בברכת המזון קדושת היום. אולם בשבת ויו"ט שמזכירים קדושתם חותם מקדש ישראל והזמנים או מקדש השבת.

לפי זה, הוראת ר' אבלי פאסוועליך שהבאנו בשם ה"חיי אדם" בפתח דברינו אינה עולה בקנה אחד עם יסודות ההלכה. כל דינו של רב נאמר בר"ח, בו אין הפלת ערבית מזדקקת כלל לקדושת היום המתקיימת במוסף, ויעלה ויבוא נאמר רק בחלות שם קביעות. לפיכך בלילה, שאין פעולת קביעות מתקיימת, אין חוזרים. אולם רב מעולם לא אמר שאין הלילה נתפס בחלות ראש חודש. ובכן, עכשיו שאנו קובעים מועדים על פי החשבון, ואין ספק לגבי מעמד ליל ר"ה ויש בו קדושת היום לענין כל הדברים כיו"ט גמור, היות והזכרה בערבית באה בתור הזכרת עצמה של קדושת היום ולא מהמת קביעות החודש, א"כ כשלא הזכיר את יום הזכרון או שלא אמר המלך הקדוש חוזר.

L

תנן, מגילה ל, ב
שבעה שבועות, בר"ו
הראשון של חג קורי
בקרבות החג וכו' שו
קורין כל אחד ואחד ו
קוראין בפרשת מועד
במקומה פרשת כל ה
דעת המשנה) פרשת
עיין בר"ן שעמד על ז
קורין בעצרת בפרשת
מועדות שבמשנה תו
תמוהים, דהלא קרא
בר"ה בחודש השביעי
הבכור. (ב) מדוע פס
לפסח קוראים בפרשו
משך תורא וכו' - כי
בפרשת מועדות; המי
לא, א) „והאידנא דא
בחודש השלישי, ביום
משנה. ועוד, משנתנו
„והאידנא דאיכא תו
אברהם", באופן שבר
ג) ביחס לפסח וסוכ
של תו"כ) ואילו ביחי
לחודש. ודאי כי המי
דבר ר"ה, כי הלא אי
קוראים כל הפרשה ו
את סגנונה. (ד) יש ל

להוסיף מחול על הקודש (ומבואר בלבוש שהמתענים בער"ה אין משלימים התענית עד הלילה כדי להוסיף מחול על הקודש), ועשו"ת שואל ומשיב (מהדר"ד ח"ד סי' קכ"ה) שמתחילה עמד למה לא יוסיפו הרי אנו מכבסין ומסתפרין בער"ה מפני שאנו בטוחים שיצא לאור דיננו ויצדיקנו במשפט, ועייש"ע שהאריך בדרך פלפול שאין דין תוספות בראש השנה, וכן המהרש"ק בס' שנות חיים (סי' ס"א) כי דגם בר"ה יש להוסיף כמו בשאר יו"ט (וע"ע בספרו ס' החיים סי' תקפ"ב), ובשו"ת מנחת אברהם (סי' מ"ח) כי בכוננת המהרי"ל שאין מוסיפים יותר משיעור תוספות המחוייב (כמו שמרבים להוסיף בשבתות השנה) אבל תוספות משהו מוסיפין, וכ"כ בגלינוני הש"ס (יומא דף פא:).

אלא שגם בנוגע להקדים להתפלל ערבית יש לדון עלה מטעם אחר ממה שכתבו הפוסקים שבכל עשרת ימי תשובה יש לו להחמיר שלא להקדים להתפלל תפלת ערבית מבעוד יום, ולכאורה היינו משום דלהרבה פוסקים אפילו רבי יהודה מודה דלא מטר זמן של קריאת שמע של ערבית (וברכותיה) קודם צאת הכוכבים, א"כ גם בתפלת ערבית של כניסת החג מן הראוי להחמיר בזה, ואולי דמצות תוספות יו"ט מכריע זה, כמו שמבואר בפוסקים דאף מי שרגיל בימות החול להתפלל מנחה אחר פלגה"מ ושאי בער"ש להתפלל תפ"ע מבעו"י משום מצות תוס"ש (ולא חשיב תרתי דסתרי), ועוד דע"י מצות תוס"ש משוי ליה ללילה, תדע שלא כתבו שגם בשבת שובה לא

יקדימו להתפלל תפ"ע מבעוד יום, עוד נראה דבתפ"ע דכניסת החג מבעו"י לא שייך זה דהא עדיין לא נכנס החג ועדיין לא התחיל עשייתו, דהקדמת תפ"ע לא משוי ליה לעיצומו של ימי עשייתו, מיהו בעיקר הדבר כחבנו בס' ישראל והזמנים ובשו"ת נשמת שבת ח"א סי' תקי"א (ובתשובות שלאחריו) שאף בערבי שבתות דעלמא לאו שפיר דמי לכתחלה להתפלל תפ"ע מבעו"י, שו"ר שיוצא מס' חיי אדם (כלל קל"ט ס"א) שמה"ט גם בכניסת החג לא יקדים להתפלל, וע"ע להלן סי' רל"ו.

וב' בשו"ת שואל ומשיב הנ"ל דכשחל ראשה הנשה בשבת מודה המהרי"ל ששפיר דמי להוסיף מחול על הקודש, דהדינים ממילא נמתקים ע"י קדושת שבת (ועיי"ש מה שמביא מהרה"ק בעל קדושת לוי ז"ל).

***

סימן ק"ג

שאלה - טעה בליל ראש השנה → וסיים כרגיל ברכת אתה קדוש ואמר 'ברוך אתה ה' וכו' ונזכר שדילג כל הקטעים לדור ודור.. ובכך יתקדש.. ובכך..

תשובה - יסיים 'המלך הקדוש' וימשיך משם ולהלאה (אף שיימצא שלא אמר כל הנ"ל). ונראה שאסור לו למחר לסיים הקל הקדוש כדי שיצטרך לחזור לראש (ויזכה לומר כל סדר הנ"ל), ויותר נראה שאפילו

אם סיים 'הקל הקדוש' ונזכר מיד מחוייב לתקן בתוכ"ד ולומר 'המלך הקדוש' (אף שאז לא יוכל לומר כל הנ"ל), ואין לו השות לשחות (בשוא"ת) שיעור כדי דיבור כדי שיצטרך לחזור לתחילת השמונ"ע. מה הדין כשטעה בליל ראשון דר"ה ואמר 'הקל הקדוש' (ושהה כדי דיבור)

יחזור לתחילת שמונ"ע. ודע דבס' חיי"א (הל' תפלה כלל כ"ד אות י') מביא מהגאון ר' אבלי פאסוועלר ז"ל בעמח"ס באר אברהם שמי שבליל ר"ד טעה ושכח לומר המלך הקדוש רק אמו האל הקדוש אי"צ לחזור ולהתפלל כמ שאין חזרין בליל ר"ח כששכח לומר יעלה ויבא מאחר שאין מקדשין החודש בלילה עכ"ד (וכעת נדפס בשו"ת באו אברהם, ליקוטי נסכא דרבי אבא סי' י"ח) ורבים הוקשו עליו שמפורש בהדיא בתר" (ברכות דף ל, מובא בב"י סוס"י תקפ"ב דמי ששכח להזכיר של יו"ט בתפלות לי ר"ה דחזור, שאין אנו מדמין אותו לר"ו (שאין חזרין בליל ר"ח על הזכרת ר"ח) אלא דנינן ליה כחג, וכמו שבשאר החגי שחזרין גם כשלא הזכר מעין המאור גם בלילה, ועיין מה שציין בזה בהגה ע גליון תשו' באר אברהם שם (מהדור מכון ירושלים) ומביא מתרצים שמחלקי בין הזכרת יו"ט דר"ה (שעל זה קאי דבו תר"י שחזור) לבין אמירת הקל הקדוש שהוא מחמת יום הדין ואין בי"ד שלמעל נכנסים לדין אא"כ קדשו בי"ד שלמט אלת החודש, וכן נדחק ליישב בשו"ת בן שלמה (בתיקונים והוספות סי' י"ו ועיי"ש מהו לדידיה לגבי ליל יו"ט שו

שו"ת מקדש ישראל

י"א - נוכח

ברג"ל ל' ישראל ב"ד בארמזנס א"א

אם סיים 'הקל הקדוש' ונזכר מיד מחוייב לתקן בתוכ"ד ולומר 'המלך הקדוש' (אף שאז לא יוכל לומר כל הנ"ל), ואין לו רשות לשהות (בשוא"ת) שיעור כדי דיבור כדי שיצטרך לחזור לתחילת השמונ"ע.
מה הדין כשטעה 'בליל ראשון' דר"ה ואמר 'הקל הקדוש' (ושהה כדי דיבור)

יחזור לתחילת שמונ"ע. ודע דבס' חיי"א (הל' תפלה כלל כ"ד אות י') מביא מהגאון ר' אבלי פאסוועלר ז"ל בעמח"ס באר אברהם שמי שבליל ר"ה טעה ושכח לומר המלך הקדוש רק אמר האל הקדוש אי"צ לחזור ולהתפלל כמו שאין חזרין בליל ר"ה כששכח לומר יעלה ויבא מאחר שאין מקדשין החודש בלילה עכ"ד (וכעת נדפס בשו"ת באר אברהם, ליקוטי נסכא דרבי אבא ס' י"ח), ורבים הוקשו עליו שמפורש בהדיא בתר"י (ברכות דף ל, מובא בב"י סוסי" תקפ"ב) דמי ששכח להזכיר של יו"ט בתפלות ליל ר"ה דחזור, שאין אנו מדמין אותו לר"ח (שאינן חזרין בליל ר"ה על הזכרת ר"ח) אלא דנינן ליה כחג, וכמו שבשאר החגים שחזרין גם כשלא הוזכר מעין המאורע גם בלילה, ועיין מה שציין בזה בהגה על גליון תשו' באר אברהם שם (מהדורת מכון ירושלים) ומביא מתרצים שמחלקים בין הזכרת יו"ט דר"ה (שעל זה קאי דברי תר"י שחזור) לבין אמירת הקל הקדוש שהוא מחמת יום הדין ואין ביד שלמעלה נכנסים לדין אא"כ קדשו ביד שלמטה אלת החודש, וכן נדחק ליישב בשו"ת בנין שלמה (בתיקונים והוספות ס' י"ח, ועיי"ש מהו לדידיה לגבי ליל יו"ט שני)

וכן בשו"ת אגר"מ (ח"א ס' ק"ע, שהגאון הנ"ל לא כיוון רק אם טעה ואמר הקל הקדוש), וע"ע בזה בס' שו"ח (אספ"ד מערכת ר"ה ס' ב' אות כ"ט) ושמתנימת כל הפוסקים לא משמע כדבריו, והמ"ב בשעה"צ (ס' תקפ"ב סק"ד) הוקשה עליו מטע"א דכיון שהתפלל שמונ"ע של חג אלא שאמר "הקל" הקדוש לא יצא ממנו"פ שאם אינו ר"ח נמצא שהוא חול' הוא צריך לומר שמונ"ע דחול, וכן השיג עליו מהאי טעמא בתשו' בית הלוי (ח"א ס' מ"ב), וע' בס' זכרון שמואל (רוזבסקי, ס' כ"ב) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב ס' נ"ח סקכ"ג, שחזור) [וכדאי להזכיר מה דאמר הח"ח ז"ל לזרו למחברים להדפיס בחייו את חידושי, ונסתייע מהגאון הנ"ל שהיה גאון עולם וכתב תשובות לאלפים, כיון שלא הדפיסן בחייו, ולא נשאר ממנו חיבור לדורות, רק פסק אחד שהובא בשמו בחיי"א, ועל זה כבר רבו פוסקים שהשיגו עליו (מיהו כעת הדפיסו ממנו ספר הנ"ל)].

***

סימן ק"ג-ב

שאלה - מהו לומר תהלים בליל ראש השנה לאחר תפלת ערבית קודם הצות לילה, ומהו בליל יוכ"פ.

תשובה - שפיר דמי. מכואר בכפה"ח (ס' רל"ח) דבשבת "יום טוב" מותר ללמוד מקרא בלילה, וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי

עוד
י לא
יעדיין
ע לא
מיהו
ומגים
יקי"א
יערבי
זחלה
מס'
ז גם
וע"ע
שחל
רי"ל
ידש,
שבת
ושת
ענה
תה
וכר
בכנ
יש'
אה
ל.
קל
כה
ילו